

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD

FLYKTEN FRÅN SAMTIDEN

Föreställningar kring ordning och oordning i
bevarandet av Göteborgs koloniträdgårdar

Roger Norén

Uppsats för avläggande av filosofie masterexamen med huvudområdet kulturvård
2019, 30 hp
Avancerad nivå
2019:25

FLYKTEN FRÅN SAMTIDEN
Föreställningar kring ordning och oordning i bevarandet av
Göteborgs koloniträdgårdar

Roger Norén

Handledare: Katarina Saltzman
Examensarbete för Masterexamen, 30 hp
Kulturvård

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Gothenburg, Sweden

<http://www.conservation.gu.se>
Fax +46 31 7864703
Tel +46 31 7864700

Master's Program in Conservation, 120 ect

Author: Roger Norén
Supervisor: Katarina Saltzman

Title: Escaping the present-day. Perceptions about order and disorder in the preservation of Gothenburg's allotment gardens

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate issues concerning the value and significance of the allotment garden, based on different experiences, ideas and perceptions of the gardens by the different parties involved. The future of allotment gardens has largely been settled through negotiations between an allotment association and the local authorities and through these negotiations, the meaning and significance of the allotment gardens has been constructed. In this thesis I want to investigate which ideas and preconceptions about allotments that emerged and became the focal point in these negotiations, and how they affect the everyday practices and aesthetics of the associations member. The empirical data consist of archival documents produced between 1950 - 1980 by the Gothenburg Allotment Association and in meetings between the association and the city of Gothenburg. In these documents different preconceptions about the allotment gardens appearance and constitution regarding "nice" and "ugly", "order" and "disorder", "appropriate" and "inappropriate" emerges. The delimitation of the study is a time coincided with a large transformation of Swedish cities. In this transformation many of the actors involved in the planning of the city considered allotment gardens as obsolete and with no discernible value for society and the allotment movement needed to find a new identity for itself in order to survive. The results show that in order to make the allotment gardens a societal concern and preserve them the Gothenburg Allotment Association worked to accommodate the perceptions about them, in which heterogeneousness was equated with disorder and inappropriate while uniformity was equated with order and appropriate. The prerequisite for the preservation of the allotment gardens was not the everyday needs and desires of the association members, but rather in accordance with a notion of how an authentic allotment garden "should" appear.

Title: Flykten från samtiden. Föreställningar kring ordning och oordning i bevarandet av Göteborgs koloniträdgårdar

Language of text: Swedish

Number of pages:

Keywords: allotment gardens, place, negotiation, heritage, preservation

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—19/25--SE

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Kapitel 1 - Avstamp

1.1 Inledning	9
En historisk översikt.....	9
Syfte.....	10
Frågeställningar.....	10
Material.....	10
Forsknings- och kunskapsläge.....	11
1.2 Teori	13
Perspektiv på platser.....	13
Individuella och institutionella värden.....	14
Autenticitet och ursprunglighet.....	15

Kapitel 2 - Resultat

2.1 Ett permanentat provisorium	16
Ett år i taget - Det överhängande hotet om nedläggning.....	17
2.2 ”Eniga vi stå - söndrade vi falla” - kampen om den allmänna opinionen	20
Makten över rummet - avtal, riktlinjer och kontrakt.....	23
Upplevelsens landskap - Oenigheter kring den ständiga förändringen.....	25
Värd att vårda.....	28
2.3 Bortom taggtråd och låsta grindar	31

Kapitel 3 - Avslutning

3.1 Diskussion	35
3.2 Slutsatser	39
Illustrationsförteckning	40
Käll- och Litteraturförteckning	41
Otryckta källor.....	41
Tryckta källor.....	44
Bilaga 1. Göteborgs koloniträdgårdar	49

KAPITEL 1 - AVSTAMP

1.1 INLEDNING

Trädgårdar har länge ingått i människors hushållning och ekonomi, men också i deras föreställningsvärld, som den utvecklats under historiens gång. Bortsett från den uppenbara nyttan av ett grönsaksland har människor haft förväntningar på trädgården och trädgårdslivet (Ambjörnsson 2015:8).

EN HISTORISK ÖVERSIKT

Sveriges första koloniträdgårdsområde anlades år 1895 i Malmö. Inspirationen kom från Danmark, där koloniträdgården hade funnit sin befintliga form under 1880-talet. Efter sin etablering i några av de större skånska städerna i början av 1900-talet spred sig idéerna om koloniträdgårdar snabbt uppåt genom landet. År 1916 fanns det koloniträdgårdar i trettiosju svenska städer (Englund & Hallgren 1974:15). Tiden från den första etableringen och fram till 1920 kan ses som kolonirörelsens första period av högkonjunktur (Bergquist 1996:281). Under 1920-talet vände sedan utvecklingen och kolonister fick nu vara med om att deras kontrakt sades upp och koloniområden avröjdes för andra verksamheter. Den negativa utvecklingen stannade emellertid av under andra världskriget då odlingen bidrog till livsmedelsförsörjningen. Men i 1950- och 60-talets utvidgade stadsplanering tillmättes inte längre koloniträdgårdar något större värde och centralt belägna koloniområden riskerade åter att saneras bort till förmån för mer väsentliga samhällsintressen, som bostäder och kommunikationsleder (Fritidsutredningen 1966:160). I samband med protesterna mot städernas allomfattande rivningar under 1960- och 70-talet höjdes dock röster på flera håll för bevarandet av de äldre koloniträdgårdarna och anläggandet av nya koloniområden. Till skillnad från etableringsfasen präglades den andra perioden av högkonjunktur inte av anläggandet av nya områden, utan av ett förnyat intresse och uppmärksamhet för kolonirörelsens verksamhet från allmänheten (Bostadsstyrelsen 1977:17). Perioden är också en tid då utomstående aktörer börjar intressera sig för rörelsen, t.ex. massmedia, kulturvård och forskare (Bergquist 1996:281). En omvärderingsprocess av koloniträdgårdarnas relevans i stadsrummet ägde rum och koloniområden fick nu en högre status i samhällsplaneringen och flera äldre centralt belägna områden bevarades. Idag skyddas äldre koloniområden utifrån sitt kulturhistoriska värde i flera svenska städer.

I mitt arbete har jag utgått ifrån att Göteborgs koloniträdgårdsområden har genomgått en omvärderingsprocess och idag kan ses som ett etablerat kulturarv eller kulturmiljö. Med ett etablerat kulturarv avses här kulturarv som har bevarats av institutioner i samhället, kulturvårdande myndigheter så som museer, Statens fastighetsverk, kommuner och länsstyrelser. Ett etablerat kulturarv har vunnit ett politiskt och professionellt erkännande som kulturarv och ett ansvarstagande för det i form av konkreta föreskrifter, bevarandeåtgärder och finansiering (Alzén 1996:17). Idag finns det utarbetade föreskrifter och åtgärder för att bevara Göteborgs koloniträdgårdar utifrån deras kulturhistoriska värde från kulturvårdande institutioner på kommunal och regional nivå (Herklint, Lind & Sedenmalm 2008, Lönnroth 1999, FK Kungsladugård). Men så har det inte alltid varit. Frågan är då om Göteborgs koloniområden är bevarade för att de har ansetts vara kulturhistoriskt värdefulla, eller kan de ses som kulturhistoriskt värdefulla för att de har bevarats?

SYFTE

Oavsett hur naturliga och självklara platser kan framstå som så har de alltid uppstått i konkreta sammanhang där olika intressen, attityder och värderingar har avgjort den specifika utformningen av dem (Holmberg 2006:15). Ett koloniträdgårdsområdes framtid har i stort sett alltid avgjorts genom förhandlingar mellan en koloniförening och de lokala myndigheterna. Utifrån dessa förhandlingar konstrueras koloniträdgårdarnas innebörder och får dem att framträda som olika platser i olika sammanhang. I den här uppsatsen har jag velat undersöka till vilken utsträckning dessa förhandlingar har utgått från olika erfarenheter, upplevelser och föreställningar om trädgårdarna i bevarandet av dem. Syftet är att undersöka koloniträdgårdarnas värde och roll i samhället utifrån föreställningar hos de delaktiga parterna kring begrepp som ordning och oordning, fint och fult, lämpligt och olämpligt.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur har Göteborgs koloniföreningar arbetat för att göra koloniträdgårdsområdena till samhälleliga angelägenheter?

Vilka föreställningar om koloniträdgårdar aktualiserades och lyftes fram i samband omvärderingen av dem?

Hur påverkades kolonisternas vardagliga praktik och estetik av de utomstående aktörernas föreställningar kring koloniträdgårdarna?

MATERIAL

Med utgångspunkt i de arkivhandlingar som producerats inom Föreningen Göteborgs Koloniträdgårdar och i möten mellan föreningen och staden Göteborg under perioden 1950 - 1980, undersöks förhandlingar kring förhållandet mellan vardagens praktik och de föreställningar som funnits om koloniträdgårdar. Den tidsmässig avgränsning har valts då det var en tid som sammanföll med stora omvandlingar av de svenska städerna. En period då stora delar av den gamla staden försvann och ersattes med en ny stad som var byggd på rationalistiska principer (Stahre 1999:27). Det var med andra ord en tid då flera av samhällets aktörer såg på koloniträdgårdar som föråldrade kvarlevor som hade spelat ut sin roll i samhället och där kolonirörelsen behövde finna en ny identitet för att överleva (Bergquist 1996:43, se även Englund & Hallgren 1974:132, Thorin 2003:124).

Källmaterialet till undersökningen har bestått av olika skriftliga källor som uppkommit inom Föreningen Göteborgskoloniträdgårdar, de olika lokala koloniföreningarna och staden Göteborg. Aktuella diskussioner och beslut inom kolonirörelsen avhandlades under regelbundna möte på lokal och central nivå och dokumenterades i protokoll. Protokollen var officiella handlingar inom kolonirörelsen och gav föreningarnas medlemmar möjligheten att få insyn i styrelsernas arbete. I korrespondens och skrivelser har överträdelse från bestämmelserna i stadgarna, upplåtelseavtalen och områdesriktlinjerna redovisats. En genomgång av de motioner, yttranden och beslut som förekommit i Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar (GSH) har gett betydelsefulla upplysningar om kolonirörelsens och utomstående aktörers arbete med att bevara befintliga koloniområden och etablera ersättningsområden. Materialet har kompletterats med tidningsartiklar från lokalpressen i Göteborg. En av kolonirörelsens viktigaste uppgifter inom den tidsmässiga avgränsningen var att bilda opinion och ur det perspektivet har lokaltidningarna utgjort viktiga informationskanaler där rörelsen har kunnat bedriva offentliga diskussionerna kring bevarandet av koloniträdgårdarna. I tidningsartiklar från den avgränsade tiden så har pressen mestadels haft en positiv inställning till

koloniträdgårdsrörelsen och kolonisternas liv, arbete och samvaro har skildrats i en ganska idyllisk tappning. Tidningsmaterialet har inhämtats från Göteborgs stadsmuseums arkiv och från Kungliga Bibliotekets databas över svenska dagstidningar.

Ett annat källmaterial har utgjorts av olika bevaringsprogram som tagits fram för att fungera som kunskapsunderlag för staden i den fysiska planeringen. Att en byggnad eller en miljö var upptagen i bevaringsprogrammen betydde att de kulturvårdande institutionerna ansåg att de hade ett kulturhistoriskt värde. I programmen beskrevs vad som ansågs värdefullt eller karaktäristiskt hos byggnaderna och miljöerna. Ytterligare ett källmaterial har utgjorts av de verksamhets-, styrelse- och revisionsberättelser som publicerades varje år av de lokala föreningarna och av FGK. I berättelserna går det att få en bild av vad de olika föreningsstyrelserna ansåg hade varit viktigt när det gångna året summerades. Berättelserna förmedlar en officiell bild av rörelsens verksamhet. En bild som visar vad styrelserna vill förmedla både till sina egna medlemmar och till omvärlden. FGK:s årliga verksamhetsberättelser har också varit värdefulla i arbetet med att få en översikt över föreningarnas avtalstider. Varje verksamhetsberättelse inleddes med en genomgång av den rådande avtalsituationen för varje förening. Till kategorin källmaterial som förmedlar en mer officiell bild av kolonirörelsen kan också räknas tidskriften *Koloniträdgården*. Tidningen var det officiella organet för koloniträdgårdsrörelsen och har bidragit med upplysningar om kolonirörelsen arbete med att bilda opinion på nationell nivå.

Källmaterialet har varit rikt sett till sin omfattning. Men den stora kvantiteten tillgängligt material i kombination med dess ostrukturerade karaktär kändes i vissa stunder en aning överväldigande. En stor del av materialet har deponerats till arkiven utan någon uppenbar logisk ordning sett till typ av handling eller kronologisk ordning. Reklam för monteringsfärdiga kolonistugor kunde följas av en redogörelse av ett fall i tingsrätten där en kolonist överklagade beslutet att hon blivit utesluten ur föreningen på grund av hon bedrev kennelverksamhet på sin kolonilott, vilket i sin tur kunde följas av en dikt som skrivits av en kolonist någon gång under 1960-talet. Att sovra denna brokiga samling fragment var en tidskrävande uppgift men medförde också en viss spänning då det aldrig gick att veta vilken typ av arkivhandling som skulle stötas på härnäst.

Källmaterialet har granskats utifrån ett antagande att materialet är meningsskapande utöver det som uttryckligen sägs i det. Källorna har således studerats med en kritisk hållning utifrån de sammanhang som det skapats i för att förstå varför vissa företeelser förekommer och varför de har artikulats på det sätt som de görs. Källmaterialets styrka ligger således inte enbart dess dokumentära värde, i den bokstavliga tolkningen av materialet, utan i de underliggande ideologiska, kulturella och politiska värderingar som finns i materialet.

FORSKNINGS- OCH KUNSKAPSLÄGE

Sven B Ek har i ett par arbeten behandlat Citadellkolonin i Landskrona. Koloniområdet är beläget inom Citadellet, som är en försvarsanläggning med anor från 1500-talet. I *Kolonins sista strid* och i *Kolonin: vision och handling* skildrar Ek (1990 & 1993) kolonisternas engagemang att bevara koloniområdet inom Citadellet och ställer den mot en mer traditionell antikvarisk vision som vill avlägsna kolonisterna och återställa Citadellet till sin forna glans. Magnus Bergquists (1996) avhandling *En utopi i verkligheten* behandlar Föreningen Göteborgs koloniträdgårdars tillblivelse och utveckling. Bergquist studerar kolonirörelsens som samhällslig institution genom att undersöka hur ett antal samhällsliga fenomen i det tidiga 1900-talets sociala och kulturella omvandling speglas i rörelsens tidiga skede. Undersökningen fokuserar på perioden 1905 till 1945, men gör ett par utvecklingar av mer sammanfattande karaktär av senare tidsperioder. För att beskriva kolonirörelsen har Bergquist valt att karakterisera kolonirörelsen som ett gränsland. En ”kulturell gräzon” som är svår att beskriva på ett entydigt sätt då rörelsen ständigt har omskapats utifrån möten mellan

kolonister inom rörelsen och mellan kolonirörelsen och omvärlden (Bergquist 1996:256). Båda författarna har studerat kolonirörelsen utifrån ett perspektiv där de ser på koloniområden som subjekt istället för objekt. Bergquists och Eks undersökningar av Göteborgs respektive Landskrona koloniträdgårdar har bidragit med viktiga perspektiv för min egen förståelse av kolonirörelsens stugor och trädgårdar som handlingar, vilka inte enbart påverkas av kolonisterna utan återverkar på dem och de utomstående aktörerna.

Bland tidigare forskning inom ämnet föreställningar om rum och plats hör Gabriella Olshammars och Ingrid Martins Holmbergs avhandlingar. I *Det permanentade provisoriet* undersöker Gabriella Olshammars (2002) hur ett industriområde i Göteborg kan förstås som fenomen och som stadsmiljö. Avhandlingen diskuterar svårigheterna med att få stadsplaneringens föreställningar om den ideala staden att gå ihop med vardagens praktik och estetik. Områden i staden som uppfattas vara oordnade eller försummade kan vara svårt att förlikas med och ha svårt att vinna erkännande i offentliga sammanhang. Men de kan samtidigt utgöra en vardagens miljö för människor inom detta område som inte delar det offentliga värderingar. Avhandlingen undersöker vilkas föreställningar som får tolkningsföreträde i fråga vad som anses ordnat och oordnat i stadsmiljön, samt vilka faktorer som kan ha påverkat dessa föreställningar. I sin avhandling *På stadens yta: om historiseringen av Haga* behandlar Ingrid Martins Holmberg (2006) ”det förflutnas roll” som diskursiv resurs i omvärderingen av stadsdelen Haga i Göteborg. Hagas bebyggelse gick från att uppfattas som anonym och ordinär till att betraktas som ’gammal och fin’. Holmberg visar också hur omvärderingen ledde till att Hagas pluralistiska och komplicerade förflutna reducerades och stadsdelen rekonstruerades som en mer homogen plats. Båda avhandlingarna har bidragit med värdefull förståelse kring hur (stads)landskapet består och formas utifrån likvärdiga delar av materialitet och föreställningar.

Caitlin DeSilvey (2003) har i studien *Cultivated histories in a Scottish allotment garden* undersökt hur kolonirörelsen flertydiga historia, ideologi och praktik kan vara både en styrka och en svaghet för en förening. En styrka i den bemärkelse att mångfalden har skapat en uthållighet och en förmåga att anpassa sig till förändrade omständigheter från övriga samhället. Men också en svaghet då rörelsens flertydiga uttryck kan uppfattas som motsägelsefulla och som oordning i förhandlingar med lokala myndigheter. I ett försök att finna argument för sitt eget koloniområdes bevarande måste kolonisterna sovra bland historiebrevningar som står emot enkla kategoriseringar och sammanfattningar. Studien vittnar om behovet av att skapa en enhetlig bild av ett koloniområde som lever upp föreställningarna om det för att uppnå ett erkännande i den fysiska planeringen.

1.2 TEORI

PERSPEKTIV PÅ PLATSER

En plats finns inte bara till för sig själva med färdiga egenskaper och kvaliteter för oss att upptäcka. Platser har skapats av någon och finns till för någonting och de framträder på olika sätt för oss beroende på vilket sätt vi valt att intressera oss av dem. En plats är inte någonting fixerat med en inneboende och statisk essens, utan är istället någonting dynamiskt som är under ständig förhandling (Holmberg 2002:14). Platser framträder och tolkas olika beroende på vilken relation man har till den (Olshammar 2002:151). För att försöka förstå en plats räcker det inte med att bara beskriva de saker som finns på platsen. Det krävs alltså en annan utgångspunkt för en undersökning av koloniträdgårdarnas omvärdering och framträdande som olika platser. För att undersöka olika parterers relation till en plats och skapa en förståelse för de motstridiga uppfattningar och värderingar som kan finnas angående platser har jag använt mig av de platsbegrepp som Gabriella Olshammar har formulerat i sin avhandling. Olshammar har delat in uppfattningar om en plats och relationen till den i tre kategorier. Den första är den praktiskt använda platsen, den andra är platsen betraktad som bild eller skådespel, och den tredje är den föreställda platsen (Olshammar 2002:154).

Med den praktiskt använda platsen avses den vardagliga verksamhet som sker inom ett område, med dess rutinemässiga och fysiskt betingade praktik. Denna vardagliga praktik förutsätter en plats med kontinuitet och ordning som individen är väl förtrogen med för att äga rum. Genom att fysiskt närvara på platsen och använda platsen kontinuerligt skapas en uppfattning om den och individen gör platsen till sin egen (Olshammar 2002:156). Då de från början tillfälliga koloniträdgårdarna blev permanentade kunde ett kontinuerligt brukande av dem uppstå och kolonister skapade en vardagens praktik och estetik inom koloniträdgårdar.

En koloniträdgård är också en plats som människor kan komma till som besökare eller en plats som betraktas av människor som rör sig förbi. Platsen känns igen av besökaren eller betraktaren och denne uppfattar och tolkar platsen genom en förståelse av den baserad på andra platser och sammanhang som besökaren har praktisk eller teoretisk erfarenhet av sedan tidigare. Platsen uppfattas indirekt och framstår därmed som en bild eller ett skådespel för betraktaren (Olshammar 2002:158).

Föreställningen om en plats behöver inte erfaras genom en direkt närvaro till platsen, utan kan istället uppstå intellektuellt. Föreställningen är en samtids såväl som en framtidskonstruktion om platsen potentiella värde. Föreställningen om en plats kan bygga på en relation till platsen som kan vara avskild från dess befintliga bebyggelse och funktion. Om platsen inte lever upp till föreställningen om den kan det leda till att ägaren till marken bortser från platsen betydelse för andra än dem själva i ett försök att realisera föreställningen om den. Föreställningen om platsen kan innebära att en utomstående aktörs ordning får ta överhand och komma att dominera någon annans eller en redan existerande ordning (Olshammar 2002:159). Olikheter och avvikelser reduceras till symboliska uttryck och kan därmed komma att förlora kopplingen till människors vardagsliv på platsen. De tre relationerna som Olshammar redogör för visar att en plats kan omfatta flera parallella och överlappande platskonstruktioner beroende av vem som brukar, betraktar eller uttolkar platsen. Den praktiska användningen av en plats kan påverka betraktelsen av den, som i sin tur kan påverka visionen av den, vilket kan komma att påverka den praktiska användningen av den (Olshammar 2002:155).

INDIVIDUELLA OCH INSTITUTIONELLA VÄRDEN

“There is, really, no such thing as heritage” skriver Laurajane Smith i sin bok *Uses of Heritage* (Smith 2006:11). I boken argumenterar Smith för att det finns en hegemonisk diskurs kring synen på kulturarv i västvärlden. Diskursen privilegierar uppfattningen att kulturhistoriskt värde är någonting som är inneboende i ett föremåls material, som jämför värde och autenticitet med ålder och ursprunglighet och möjliggör estetiska bedömningar av experter utifrån vetenskapliga anspråk. Kulturarvets värde har en också en tendens att jämföras med något som tydligt kan kartläggas, avgränsas och hanteras, så som bebyggelse eller stadsmiljöer. Möjligheten att reducera kulturarvet till hanterbara enheter kan dock leda till att underliggande sociala, kulturella och historiska konflikter tenderar att reduceras till frågor kring kulturarvets gestaltning, vård och förvaltning (Smith 2006:31).

En av Smiths slutsatser är att den rådande diskursen har blivit så naturaliserad i västvärlden att synen på kulturarvets beskaffenhet och värde praktiskt taget kan kategoriseras som sunt förnuft och interventioner som objektivt istället för att bara ses som en av flera potentiella förhållningssätt (Smith 2006:89). Detta har lett till att en traditionell västerländsk tolkning av kulturarv har vunnit ett universellt erkännande, samtidigt som alternativa tolkningar har ignorerats (Smith 2006:11). För att påvisa hur denna naturalisering har uppstått har Smith identifierat ett par särskiljande egenskaper i diskursen. En sådan är att kulturarvet har avskärmats från nutida värderingar och interventioner och istället blivit någonting som enbart berör det förflutna. Nutidens uppgift består att er hålla och värda det som efterlämnats till oss, för att sedan överlämna detta arvegods orört till framtida generationer. En annan egenskap i diskursen är den distinkta separering av vilka som har förmåga och auktoritet att tala om och för kulturarvet och vilka som inte har det. Diskursen etablerar och sanktionerar en uppifrån och ned-relation mellan experter och besökare. Där expertens roll är att tolka kulturmiljön och överföra dess betydelse till en passiv åskådare (Smith 2006:12). Diskursen sätter gränser för vad som kan sägas och för vad som anses meningsfullt att säga.

Det är det offentliga institutionella utpekandet, inrättandet och erkännandet av något som kulturarv gör det till ett etablerat kulturarv (Smith 2006:28, se även Alzén 1996:17, Beckman 1998:15). Det betyder att föremål och miljöer inte finns ”där ute” färdiga att ”upptäckas” av de för ändamålet utsedda institutionerna. Etableringen av kulturarvet måste istället ses som en process, som ett resultat av historiska och nutida förhandlingar i en asymmetrisk maktrelation där definitionen etablerat kulturarv reflekterar samtidens värderingar och aspirationer och inte ett resultat av några universellt fastslagna regler (Smith 2006:3). Då kulturarvspolitiken själva skapar kulturarvet genom att definiera det är förhandlingarna kring vad som kan anses värt och inte värt att bevara ständigt pågående och under prövning (Holmberg 2006:45).

En röd tråd i det undersökta arkivmaterial är begreppet *bevara*. Även om jag utgår ifrån att koloniträdgårdsområden i Göteborg kan anses tillhöra ett etablerat kulturarv betyder inte det att alla koloniträdgårdar kan ses som en del att detta, utan snarare att enskilda koloniområden har erhållit ett erkännande och skydd från kulturvårdande institutioner. I skrivande stund 2019 finns det koloniträdgårdsområden som är bevarade utifrån sina kulturhistoriska värden, men det finns också koloniområden som har bevarats utan att de har definierats som etablerat kulturarv. De är bevarade i den bemärkelse att de helt enkelt finns kvar. Begreppet *bevara* bör med andra ord inte reflekteras som ett aktivt bevarande utifrån kulturhistoriska värden vid läsning av den här uppsatsen. Om det inte uttryckligen har skrivits i det undersökta materialet att något ska eller har bevarats utifrån sitt kulturhistoriska värde, så har jag tolkat begreppet i den bemärkelse att det handlar om att fortsätta existera.

AUTENTICITET OCH URSPRUNGLIGHET

Inom den dominerande kulturarvsdiskursen som Smith skildrar finns det en stark koppling mellan värde, material och tidsdjup (Smith 2006:11). För att komma bort från premissen har Cornelius Holtorf föreslagit en konceptuell förståelse av dessa aspekter som är kopplad till ett föremåls materiella kvaliteter men som samtidigt frångår premissen att dessa kvaliteter är inneboende i materialet. Istället för att se dessa aspekter som synonyma med värde menar Holtorf att vår definition av värde borde utgå ifrån i vilken utsträckning ett föremål bedöms och upplevs vara från förr i tiden. För att definiera denna nya konceptuella förståelse har Holtorf använt sig av det engelska begreppet *pastness* (Holtorf 2013:430). Förekomsten eller frånvaron av *pastness* är inte direkt kopplat till ett föremåls fysiska egenskaper eller faktiska ålder, utan en reflektion av åskådarens uppfattning och förståelse av det föremålets material och ursprung och till den kontext som föremålet presenteras i. Åskådarens uppfattning av förekomsten av *pastness* är följaktligen kopplat till en rådande social och kulturell kontext då kulturarv på samma gång är skapat både i det förflutna och i samtiden. Vår egen förståelse av det förflutna påverkar vad vi förväntar oss av det förflutna och därmed också vilka objekt vi uppfattar som värdefulla. Genom att skifta fokus från ursprunglighet och autenticitet till *pastness* framträder samtidens betydelse för kulturarvets tillblivelse och utveckling tydligare. En följdföreteelse av Holtorfs förslag är att mer uppmärksamhet riktas mot den reella inverkan och funktion kulturarvet har i samhället. De kulturvårdande institutionernas egen roll i bevarandearbetet blir mer transparent och upphör att framstå en objektiv verksamhet som enbart berör en antikvarisk expertis och övergår istället till att bli en process som har konsekvenser för övriga samhället (Holtorf 2017:512).

KAPITEL 2 - RESULTAT

2.1 ETT PERMANENTAT PROVISORIUM

Tillfälligheterna har blivit konstanta, provisorierna permanenta (Olshammar 2002:206).

I sin avhandling om Gustaf Daléns industriområde i Göteborg har Gabriella Olshammar formulerat begreppet permanentat provisorium för att kategorisera området. Ett permanentat provisorium är en tillfällig anordning som med tiden kommit att bli tämligen bestående. Även om det är en tillfällig anordning så är den en anordning som är alltjämt medvetet iordningställt. Bakom bebyggelse och verksamheter inom det permanentade provisoriet finns en intention att iordningställa någonting som svarar mot användarens behov utifrån de tillfälliga premisser som har funnits. Inom det permanenta provisoriet har sociala, ekonomiska och estetiska kvaliteter vuxit fram, men dessa har inte lyckats vinna något formellt erkännande på grund av sin tillfälliga och förgängliga karaktär (Olshammar 2002:12). Då jag har valt att se på koloniområden som levande i en egen provisorisk tid mitt emellan vad som har varit och vad det skulle kunna övergå till att vara har jag funnit Olshammars begrepp *permanentat provisorium* användbart i mitt arbete.

Koloniträdgårdar har funnits i svenska städer sedan tiden runt förra sekelskiftet. Ända sedan kolonirörelsens första skede har det stora bekymret för kolonisterna varit den osäkra tillvaron för deras verksamhet i staden. Möjlighet till att nyttja mark för koloniverksamhet har aldrig kunnat ses som någon rättighet för kolonisten utan snarare som ett ”välvilligt gudslån” för att använda Sven B Eks uttryck (1990:47). Att anlägga ett koloniområde var att göra anspråk på stadens mark, vilket var ett privilegium förunnat få kolonister. Kolonirörelsen må ha riktat sig till arbetare men historiskt sett har det varit borgerskapet som har varit anammat och förverkligat kolonirörelsens idéer. När de tidiga koloniområdena anlades gjordes det under förutsättningen att det skedde på mark som staden för tillfället inte behövde, men som var ämnad för andra samhällsfunktioner i framtiden. De tidiga koloniområdena lokaliserade i ”det urbana landskapets skarvar och mellanrum” för att citera Orvar Löfgren (1997:55). Genom att etablera en tillfällig verksamhet på stadens mark kontrollerades nyttjandet av marken och samhällets behov av föränderlighet skyddades (Ek 1990:13). Ett koloniträdgårdsområdes framtid har alltid legat i någon annans händer, vilket har gjort det enkelt för den bestämmande parten att utan hänsyn till ekonomiska och emotionella investeringar från kolonister säga upp avtal med koloniföreningar eller inte förnya arrendavtalen då gamla avtal upphört att gälla.

År 1905 bildades Föreningen Göteborgs Koloniträdgårdar (hädanefter FGK). Så snart föreningsbildning var ett faktum vidtogs omedelbara åtgärder för att kunna etablera koloniträdgårdar och ha de färdigställda redan till odlings säsongen år 1906. Efter förhandlingar med drätselkammaren våren 1906 skrev FGK kontrakt på 10 år för de första koloniområdena, Burgårdskolonin och Härlandakolonin (FGK 1930). Efter etablerandet av de första koloniområdena dröjde det inte länge innan ytterligare koloniträdgårdsområden etablerades runt omkring i staden. Med det relativt händelselösa och trygga 1940-talet i åtanke var det föga förvånande att kolonirörelsen blev överrumplade av efterkrigstidens oerhörda expansion. På ett par decennier hade centralt belägna koloniträdgårdsområden gått från att betraktats som väsentliga

inslag i samhället till icke önskvärda påminnelser om en tid som det nya rationella samhället lämnat bakom sig (Bergquists 1996:43).

FGK gick in i efterkrigstiden med en viss pessimism. Under den första halvan av 1950-talet röjdes nästan 500 lotter hos de centralt belägna koloniområdena (FGK Verksamhetsberättelser 1951 - 1955). På grund av en eskalerande byggverksamheten i staden hade centralt belägna koloniområden kommit att ligga i farozonen och genom stadens utbredning hade förutsättningarna för att anlägga nya områden avsevärt förändrats (SKF Verksamhetsberättelse 1964). Genom rationell och objektiv stadsplanering och bostadsbyggande skulle den moderna staden byggas (Stahre 1999:20) Göteborgs stad uttryckte nu en efterfrågan av att använda marken för andra behov och stadens koloniträdgårdar behövde nu konkurrera med bostäder och fritidsbebyggelse. Då stadens myndigheter hade en benägenhet att prioritera bad- och idrottsanläggningar framför koloniområden den här tiden såg föreningens styrelse med oro mot framtiden. Styrelsens uppfattning var att kolonirörelsens syfte och verksamhet borde vara fullt jämförbar med vilken fritidsrörelse som helst sett till verksamhetens hälso- och rekreationsfrämjande inslag (FGK Verksamhetsberättelser 1950 - 1959). Men trots föreningens vädjan till de lokala myndigheterna var 1950-talet ett årtionde då flera koloniområden i Göteborg avvecklades eller fick besked om nedläggning. Kolonirörelsens svaga röst drunknade i dånet av de stora byggnadsprojekten och stadsplanerna. Landet skulle istället byggas med en obruten framtidstro och en strävan efter en tryggare och materiellt uppbyuren tillvaro. Historien och förlegade relikier som koloniträdgårdar var att betrakta som avskräckande kontraster till det moderna samhällets framsteg den här tiden (Beckman 1998:18).

ETT ÅR I TAGET - DET ÖVERHÄNGANDE HOTET OM NEDLÄGGNING

”Bort med pensionären - här ska stå en bill!” (GP 24 augusti 1961).

Under 1950- och 60-talet tecknade de flesta av Göteborgs koloniföreningar nya upplåtelseavtal med staden varje år. De kortfristiga avtalen motiverades med att koloniområdena tillhörde markreserver som staden räknade med för offentliga byggnader och bostäder någon gång i framtiden. Trots att ifrågavarande områden inte var planerade att exploateras på flera år framöver valde staden att teckna avtal på ett år i taget (Ny tid 1955, FGK Verksamhetsberättelse 1961). Föreningar som var etablerade utanför staden, t.ex. Lilleby, Välen och Lärje Hed, utgjorde undantag och hade upplåtelseavtal på flera år (FGK Verksamhetsberättelser 1958, 1961, 1966 & 1969, FN Diarieförda handlingar 1965). Ett annat, motsatt, undantag utgjordes av Örgrytekolonin vars avtal kom att förlängas med endast 3 månader i taget när det ettåriga avtalet upphörde år 1969. Den exceptionellt korta avtalstiden hade sin grund i att staden ansåg att de behövde marken för framdragandet av Guldhedsleden som var planerad att gå rakt över koloniområdet (FN Diarieförda handlingar 1965). Det bör påpekas att även om alla de förslag på utbyggnader som fanns den här tiden inte alltid verkställdes så skapade möjligheterna att de skulle komma att realiseras någon gång i framtiden en osäkerhet som hela tiden finns närvarande hos föreningarna i källmaterialet. Tanken var att anläggandet av Guldhedstunneln skulle inledas omkring år 1980 men projektet lades på hyllan och blev där liggandes fram till år 1991 då beskedet kom att projektet helt lagts ned (FN Diarieförda handlingar 1965, Örgryte Koloniträdgårdar 2015).

I styrelsens strävan och arbete för arrendetider och anläggningarnas framtid får dock aldrig någon större optimism uppkomma, när stadens expansion och behov av markområden ständigt ökar (FGK Verksamhetsberättelse 1963).

I en skrivelse från staden daterad den 16 oktober 1959 meddelades FGK att skolstyrelsen och idrottsnämnden planerade att ta marken där Lundbykolonin låg i anspråk för en skolbyggnad och idrottsanläggning (FGK Skrivelse 1960). År 1968 upphörde kolonins upplåtelseavtal men efter förhandlingar med staden fick medlemmarna tillstånd att fortsätta bruka lotterna utan kontrakt fram tills att arbetet med bad- och idrottsanläggningen skulle påbörjas år 1972. FGK och kolonisterna i Lundby var vid den tiden säkert införstådda med att stadens planer ibland kunde komma att ändras och arbetade febrilt med att bevara Lundbykolonin. År 1976 meddelade skolförvaltningen att marken för Lundbykolonin inte behövde tas i anspråk för nya skolor eller parkeringsplatser och år 1978, tio år efter det att Lundbykolonins senaste avtal hade upphört, kunde föreningen teckna ett nytt upplåtelseavtal med staden. De planerade anläggningarna genomfördes aldrig till fullo men ändock i en sådan omfattning att ett 50-tal lotter kom att avvecklas i samband med ombyggnadsplanerna (FN Diarieförda handlingar 1965, FGK Verksamhetsberättelse 1973, FGK Verksamhetsberättelse 1979).

Kapitlets inledande citat kommer från en artikel i Göteborgs-Posten som skrevs i samband med att 36 lotter i Änggårdskolonin skulle röjas till förmån för parkeringsplatser intill Sahlgrenska sjukhuset. Änggården, Torpa och Fräntorpkoloniernas nära anslutning till Sahlgrenska respektive Östra sjukhuset har hela tiden lett till att föreningarna befunnit sig i ett utsatt läge i förhandlingar med staden angående förlängning av upplåtelseavtal. I likhet med de flesta andra koloniföreningar i Göteborg den här tiden satt de tre ovanstående föreningarna med avtal som förlängdes med ett år i taget under 1950- och 60-talet. Anledningen till den korta avtalstiden var stadens uppfattning att områdena skulle behövas för framtida utbyggnader av nya avdelningar, trafikordningar, parkeringsanläggningar eller bostäder till sjukhuspersonalen. Under perioden röjdes flera lotter hos alla tre av föreningarna till förmån för olika byggprojekt och år 1967 avvecklades Fräntorps för att ge plats åt personalbostäder till Östra sjukhuset (FGK Verksamhetsberättelse 1961, 1965, 1969, FN Diarieförda handlingar 1965).

Kolonirörelsen osäkra situation hade inte gått utomstående aktörer helt obemärkt förbi. Den tredje februari år 1969 anordnades ett möte under titeln ”Vår miljö i fara!” (se Figur 1) i Göteborgs stadsbibliotek (Jönsson 1982:25). Mötet resulterade bland annat i en motion angående koloniområdenas framtid. Författarna till motionen ansåg att den rådande situationen för stadens koloniområden, med hänsyn till kontraktstider, inte utgjorde någon stabil grund för verksamheten. Flera av stadens koloniområden satt som sagt med kortfristiga upplåtelseavtal på ett år eller ett par månader. När motionen skrevs hade Torpakolonin bedrivit sin verksamhet helt utan kontrakt de senast tre åren. Motionen förespråkade att staden borde engagera sig mera i koloniträdgårdsrörelsens framtid och föreslog att en utredning borde tillsättas, där en översyn av samtliga kontrakt för koloniområdena skulle utföras i syfte att åstadkomma längsta möjliga förlängning av framtida avtal. Vid de tillfällen då en förlängning inte ansågs möjlig skulle staden skapa möjligheter för en etablering av ersättningsområden (GSH 1969:90). I ett yttrande till motionen skrev fastighetsnämnden att någon förlängning av det ettåriga avtalstiderna inte var rimlig då det skulle komma att inskränka på stadens möjlighet att ta dessa områden i anspråk för andra verksamheter och därmed begränsa stadens rörelsefrihet allt för mycket (GSH 1969:436).

Som jag visat i det här kapitlet har koloniträdgårdarnas framtid var hela tiden varit utmanad av mer och mindre konkreta planer med genomgripande konsekvenser för enskilda koloniträdgårdar. Den låga värderingen av koloniträdgårdarna från stadens sida framgår tydligt vid en genomgång av avtalstiderna hos de upplåtelseavtal som tecknades mellan FGK och staden. Jag kommer inte presentera någon detaljgranskning av upplåtelseavtalen, där jag redovisar situationen för varje

förening och år. Den mängden data skulle förmodligen bara överväldiga läsaren utan att egentligen bidra med någon överskådlig bild av föreningarnas ställning. Det viktiga att konstatera är att tankarna på en avveckling av koloniträdgårdarna var ständigt närvarande för större delen av föreningarna under den här perioden. Göteborgs koloniföreningarna hade nog ytterst få tillfällen då de kunde känna någon trygghet över framtiden i vardagen. Bara det faktum att ett område befinner sig i en situation av en konstant osäker väntan på att stadens framtida planer ska komma att genomföras kan påverka det dagliga användandet av området i samtiden (Saltzman 2009:33).

Sett från stadens perspektiv så utgjordes ett koloniträdgårdsområdes värde inte av vad det kunde erbjuda kolonisterna i deras vardag, utan i markens potential som resurs i framtida stadsplaner. En oförutsägbarhet med korta avtals- och uppsägningstider som motiverades av framtida behov att nyttja marken för andra mer ändamålsenliga verksamheter löper genom en stor del av den undersökta perioden. Stadens låga värdering av kolonirörelsen förstärks ytterligare då vi kan se att stadens planer för den framtida staden i flera fall aldrig realiserades utan istället ersattes av nya planer som även de var övergående. Men trots att kolonisterna redan från starten bedrev sin verksamhet under osäkra förhållanden med kortfristiga kontrakt kom även de kortvarigaste koloniområdena att existera ett par decennier innan de lades ned (se bilaga 1). Härlandakolonin som anlades år 1906 fick existera i drygt trettio år innan den lades ned år 1939 (Jönsson 1982:8). Kolonisterna förde en tillvaro som de från början var införstådda med var tillfällig, men då stadens löften om expansioner och förtätningar uteblev uppstod ett mellanrum i tiden och kolonisterna började bruka och leva med koloniträdgårdarna som om de vore permanenta inslag i staden.

VÅR MILJÖ I FARA!

Göteborgs Hembygdsförbund
i samarbete med Stadsbiblioteket, Arbetarinstitutet, Göteborgs
Museum och Föreningen Göteborgs Koloniträdgårdar
har härmed äran inbjuda Eder till föreläsning med efterföljande diskussion
i Stadsbibliotekets hörsal vid Götaplatsen.

Måndagen den 3 februari 1969 kl. 19.30

Skall koloniträdgårdsrörelsen dö?

Överingenjör Gudmund Carlander, arkitekt Lars Berglund, trädgårdskonsulent
Curt Jeppson och försäljningschef Arvid Jönsson, *Skandiatkoncernen*

Entré 2:— kr. Hembygdsförbundets och anslutna föreningars medlemmar kan hämta
fribiljetter i bibliotekets låneexpedition mot uppvisande av 1969 års medlemskort.
Föreläsningsserien fortsätter första måndagen i månaderna mars och april.

24051

Figur 1. I arbetet med att skapa opinion och sammanslutning kring koloniträdgårdarnas bevarande anordnades ett möte i stadsbibliotekets hörsal år 1969. Mötet resulterade bland annat i en motion i Göteborgs stadsfullmäktige om att utreda möjligheterna för en förbättring av kolonirörelsens dåvarande situation med korta avtalstider. Källa: Göteborgs stadsmuseum.

2.2 ”ENIGA VI STÅ - SÖNDRADE VI FALLA” - KAMPEN OM DEN ALLMÄNNA OPINIONEN

Nu är problemet den rikliga fria tiden - förr var det bristen på sådan (Ek 1990:75).

I slutet av 1950-talet uppstod en insikt inom kolonirörelsen att de hade blivit en esoterisk rörelse där myndigheter och allmänheten som stod utanför den allt mer trängre krets som kolonisterna själva utgjorde inte hade någon egentlig aning om vad ett koloniträdgårdsområde var för något (Koloniträdgården nr 1 1959). Kolonirörelsen började mer och mer inse behovet av att skingra denna okunnighet och bli en opinionsbildare. För att vinna ökad förståelse och intresse för koloniträdgårdar och dess betydelse behövde förbundet verksamhet få en mer utåtriktad karaktär och mer aktivt bedriva propaganda. En motion till 1959 års kongress, inlämnad av Torpa koloniförening i Göteborg, gav förslag till förbundsstyrelsen hur denna nya utåtriktade upplysningsverksamhet kunde gå till. Kolonirörelsen skulle använda sig av propaganda i riks- och lokal press i regioner där rörelsen hade intressen. Politiker och myndigheter skulle uppvaktas och upplysas om kolonirörelsens verksamhet och engageras i utbyggnad av nya område. Lokala föreningar borde öppna upp sina trädgårdar för allmänheten och anordna besöksdagar som Kolonirörelsens dag eller liknande arrangemang (Koloniträdgården nr 1 1959).

Under 1960-talet hade staten mer och mer börjat intressera sig för svenskarnas friluftsliv (Ahlström 2000:168). Det låg i samhällets intresse att med olika medel stimulera medborgarna till rekreation och fritidssysselsättning (Statens naturvårdsverk 1971:8). 1962 års fritidsutredning konstaterade dock att flertalet av den tidens anläggningar för idrott och friluftsliv uppvisade omfattande brister i form av lokalisering och utformning. Lokaliseringen hade inte skett där behovet var som störst (Fritidsutredningen 1966:124). Friluftslivet sågs den här tiden som en metod för att uppnå specifika syften. Genom friluftslivet kunde en ökad hälsa åstadkommas eller en medvetenhet och ett engagemang för natur- och miljöfrågor väckas. Friluftslivet hade endast ett värde om kunde uppfylla ett högre syfte. Värdet låg inte i själva friluftslivet utan det som kunde uppnås genom friluftslivet (Sundberg & Öhman 2000:112). Fritidsutredning konstaterade att områden för friluftslivet skulle göras mer ändamålsenliga och ett sätt att realisera syftet var genom nya anläggningar av olika slag (Fritidsutredningen 1966:124). Under 1960- och 70-talet utökades det statliga ekonomiska stödet kraftigt och perioden kan beskrivas som en guldålder med hänsyn till antalet anläggningar som byggdes (Hultman 2000:191). Jag vill här passa på att återkoppla till Bergquists definition av kolonirörelsen som ett gränsland. En rörelse som skapades och omskapades i sin möten med omvärlden för att svara mot de det befintliga samhällets förändrade villkor (Bergquist 1996:255). Vi kan se denna omvärdering som ett exempel där kolonirörelsen omskapar sig själv för att svara mot de förändrade samhällsvillkoren.

Den gamla tanken på koloniträdgårdens primära funktion som ett urbant lantbruk var som bortblåst hos stadens styrande i efterkrigstiden. Både det ekonomiska intresset och den sociala aspekten av en koloniträdgård ansågs ha avtagit i takt med att stadsplanestandarden och bostadsmiljön hade förbättrats för en allt större del av befolkningen (Bergquist 1996:40). 1962 års fritidsutredning hade konstaterat att koloniträdgårdsrörelsen uppvisade många likheter med fritidsbebyggelsen. Utredningen bedömde även att kolonirörelsen var en kommunal angelägenhet och att det inte var påkallat att från statsmaktens sida främja den (Fritidsutredningen 1966:162). Staden Göteborg delade utredningens utlåtande att kolonistugor skulle betraktas som fritidsbebyggelse och att det var stadens ansvar att se efter invånarnas möjligheter att på skäliga villkor skaffa sig fritidshus. Men hänvisade samtidigt till utredningens betänkande att den

dåvarande fritidsbebyggelsen utgjorde ett påträngande problem för de växande städerna och att all framtida fritidsbebyggelse borde förläggas på betydande avstånd från den dåvarande såväl som den framtida stadens planerade utvidgning. Regioner som kunde anses som aktuell för fritidsbebyggelse var de som låg på mellan 1 och 3 timmars reseavstånd från de större städernas centrum (Fritidsutredningen 1965:112 - 113). Utifrån utrednings rekommendationer kunde stadsbyggnadskontoret inte arbeta för att bevara de centralt belägna koloniområden eller gå med på att ersättningsområden lokaliserades inom stadens gränser, vilket även inkluderade Hisingen och Angered-Bergum (FN Diarieförda handlingar 1965).

Om en upplåtelse av önskvärd längd skall medges, torde man i fortsättningen ej böra räkna med att nya koloniområden kan tillskapas inom Göteborgs stads gränser. Detta förhållande innebär givetvis att stadens möjligheter att medverka till tillkomsten av nya sådana områden begränsas och försvåras (FN Diarieförda handlingar 1965).

Då ersättningsområden i första hand kunde förväntas bli lokaliserade till områden utanför staden tillsatte Stor-Göteborgs Samarbetskommitté en utredning som skulle undersöka möjligheterna att bevara de centralt belägna koloniområdena samt lämpliga lokaliseringalternativ på regional nivå. I september år 1970 presenterades utredningen under namnet "Koloniträdgårdar - Fritidsgårdar". Utredningen konstaterade följdenligt att det fanns en påtaglig risk att stadens centrala koloniområden kunde komma att avvecklas inom en snar framtid. Men det fanns flera skäl att bevara några av de centrala områdena, för såväl kolonisternas som för stadens fördel. En enkätundersökning i samband med utredningen visade att hälften av Göteborgs koloniiinnehavare var 50 år eller äldre och många av dessa skulle få svårt att acceptera och genomföra en flytt till mer avlägset belägna ersättningsområden. Även människor som var "handikappade" eller som av ekonomiska orsaker inte hade möjlighet att företa långa och kostsamma resor skulle få det svårt att genomföra en förflyttning. Med dessa människors behov av stimulerande och jordnära fritidssysselsättning på ett från bostaden godtagbart avstånd fanns det goda skäl för att bevara centrala koloniområden i så stor omfattning som möjligt (Lagerfors & Olofsson 1970). Utredningen föreslog därför att alla koloniområdena i stadens så långt som möjligt borde upplåtas med avtal på 25 år¹. Att bevilja kolonisterna längre avtalstider kunde föra med sig två positiva resultat. För det första gav det kolonisterna en viss trygghet när det gällde besittningsrätten vilket skulle motivera dem att underhålla och vårda sina stugor bättre och för det andra så gav det samtidigt de lokala myndigheterna utökade möjligheter att ställa högre krav på kolonisterna när det kom till vård och skötsel av stugor och trädgårdar (Lagerfors & Olofsson 1970).

---

¹ 25 år var den längsta tid som arrendelagstiftningen tillät.

Figur 2. I arbetet med att bilda opinion har kolonirörelsen velat framställa sig själva som en motbild till den genomplanerade och livlösa betongstaden. Broschyr framtagen av Svenska förbundet för koloniträdgårdar och fritidsbyar och HSB. Källa: Regionarkivet.

Att koloniträdgårdarnas ursprungliga syfte och motiv hade förändrats var inget som kolonirörelsen försökte sopa under mattan. I en korrespondens mellan fastighetsnämnden och FGK skriver föreningens ordförande att han var väl införstådd med att staden oundgängligen behövde ta nya områden i anspråk för att växa FN Diarieförda handlingar 1965). Fritid var ett begrepp som hörde till det moderna samhället. Tanken om att tydligt positionera sig i inom de rådande motsatsförhållande mellan friluftsliv och samhällsliv, mellan natur och stad, framstår som en central tanke för kolonirörelsen den här tiden. Nya bostäder behövdes alltid, det var oundvikligt. Även bilen hade kommit för att stanna. Men till den nya bostaden erfordrades ett komplement av något slag. Fritiden kunde inte enbart tillbringas i bostaden, den sortens rekreation hade inte något större värde (Koloniträdgården nr 8 1964). Koloniträdgårdarnas nya värde låg i dess roll som motvikt till det moderna vardagslivet och dess möjlighet att erbjuda rekreation och avkoppling från den dagliga hetsen som livet i staden förde med sig (se Figur 2). Meningen med fritiden var väl ändå att stressade storstadsmänniskor skulle få möjligheten att komma ut i friska luften för sin hälsas skull (Koloniträdgården nr 9 1960, nr 6 1961, nr 4 1962). Genom att fly från stadens sterila och stressade miljö och istället återknyta till naturen kunde stadsbor förverkliga sig själva och bygga upp sin kroppsliga och själsliga hälsa, för att sedan åter kunna möta samhällets vardag (Frykman & Löfgren 1979:64). Kolonirörelsen mål var att försöka övertyga kommunerna att det skulle vara lika naturligt för dem att planera ett nytt koloniområde som det var att planera en ny motions slinga (Koloniträdgården nr 2 1978).

Vi lämnar för dagen det som har varit, att koloniträdgårdsrörelsen hänger med i utvecklingen och söker nya vägar måste vara riktigt (Koloniträdgården nr 11-12 1962).

Titeln på kapitlet, "Eniga vi stå - söndrade vi falla", kommer från en ledare i tidskriften Koloniträdgården från 1960 (nr 11 - 12). För att Sveriges Koloniträdgårdsförbund skulle kunna företa några betydande initiativ för rörelsen framtida utveckling behövdes en bättre enighet och sammanhållning inom rörelsen. Förbundets möjligheter att bedriva någon oppositionell verksamhet mot de starka påkänningarna från myndigheternas sida hade försvagats genom åren av att så pass många föreningar i landet hade valt att inte ansluta sig till riksförbundet (Koloniträdgården nr 1 1958). Det var bara genom samarbete som kolonirörelsen kunde komma att överleva och inte helt gå under i den nya tiden. Det nya behovet av sammanhållning och enhetlig framställning angick såväl det enskilda koloniträdgårdsområdet som den enskilde kolonisten. De gick inte längre för sig att var och en gick sin egen väg och gjorde som den ville. Alla överträdelser från de givna bestämmelser, stora som små, riskerade att reflektera tillbaka på kolonirörelse som helhet och skapa svårläkta sår. Även den mest självständige kolonisten var nu tvungen att finna sig i att vara underordnad beslutade regler och föreskrifter.

MAKTEN ÖVER RUMMET - AVTAL, RIKTLINJER OCH KONTRAKT

Låt sålunda Din skötsel av lotten icke bliva ett avskräckande exempel utan ett föredöme till koloniverksamhetens fromma (FGK Verksamhetsberättelse 1964).

Ett koloniträdgårdsområde är planerat och medvetet iordningställt. Tanken bakom en koloniträdgård har alltid varit att den haft ett högre syfte än den rent materiella avkastningen från odlandet. Visst har en koloniträdgård alltid haft med odling att göra, men det har också varit en fråga om odlandet av emotionella och sociala värden. Det är denna bakomliggande tanke som skiljer koloniträdgården från andra typer av historiska odlingar såsom kålgårdar och potatisland (Ek 1990:9).

Två viktiga faktorer i kolonirörelsens historia är att kolonister som regel har varit människor som inte själva har haft råd att äga mark och att marken för koloniträdgården har varit upplåten på kort tid genom upplåtelseavtal. Historiskt sett har det varit borgerskapet som har realiserat idén bakom kolonirörelsen på det lokala planet. Genom sin ekonomiska och politiska makt var det de som hade möjligheten att bestämma över användningen av stadens markområden. Genom de borgerliga initiativtagarnas välvilja har kolonisterna fått tillstånd att bruka ett stycke jord. Dessa två faktorer har lett till att kolonirörelsen till stor del har präglats av en förmyndarattityd sprungen ur de borgerliga initiativtagarnas grundsyn (Ek 1990:10). I likhet med många av det tidiga 1900-talets reformatörer såg kolonirörelsens initiativtagare sig som missionärer för ett bättre liv och var förmodligen omedvetna om att deras civilisatoriska patos dolde ett moraliskt förmynderi (EK 1990:22, se även Frykman & Löfgren 1979:119).

Kontrakt måste uppgöras med varje kolonist. Utom bestämmelser angående hyran, ordningsföreskrifter o.d. böra kontrakten även innehålla föreskrifter angående lotternas bebyggande (Lindhagen 1916:22).

En användning av upplåtelseavtal för att reglera utformning och gestaltning av kolonirörelsens trädgårdar och bebyggelse gestaltning har en lång tradition bakom sig. Kolonistugan var den förkroppsligade symbolen för tanken om koloniträdgården som platsen där det goda livet och grannskapsupplevelsen skulle utvecklas. Det betyder inte att själva kolonistugan i sig är den avgörande faktorn om ett jordstykke är en kolonilott eller inte. Det är tanken bakom kolonistugan, dess potential till att förverkliga det emotionella och sociala syftet hos initiativtagarna som är avgörande (Ek 1990:9). Därför framstod inte de tidiga kolonistugornas okontrollerade utformning som uttryck för en folklig kreativitet av kolonirörelsens tillskyndare utan mer som exponenter för smaklöshet. Byggandet behövde därför regleras och disciplineras (Ek 1990:22).

Genom att fixera kolonistugans placering inom kolonilotten, föreskrift om ett fåtal standardtyper av stugor samt om färgsättning av dessa stugor bör en vårdad miljö kunna erhållas inom ett kolonistugeområde (GSH 1969:436).

Då hänvisningar till riktlinjer, avtal och kontrakt förekommer regelbundet i det undersökta materialet kan det nu vara lämpligt att närmare redogöra för dessa dokument och relationen mellan de olika deltagande parterna. Staden Göteborg var markägare och upplåt områden för koloniverksamhet till FGK. Ett upplåtelseavtal upprättades mellan markägaren och FGK som stod som huvudarrendator av marken för koloniområden. Genom att förhandla med en central organisation istället för varje lokal förening blev markägarens administration av området både enklare och billigare samtidigt som FGK blir ansvariga för områdets skötsel. FGK upplåt i sin tur sedan en lott inom koloniområdet till en enskild kolonist med vilken koloniföreningen skrev ett nyttjanderättskontrakt. Arrendet var att betrakta som ett bostadsarrende. Kommunen ägde marken och kolonisten ägde stugan. Organisationen för den här tiden:

Svenska förbundet för koloniträdgårdar och fritidsbyar
Centralförening
Lokalförening
Kolonist

Försäljningen av kolonistugan var en rent privat uppgörelse och föreningarna hade inget med prissättningen att göra. Det enda den lokala föreningens styrelse brydde sig om var att köparen uppfyllde kraven i stadgarna. Som medlem var du t.ex. skyldig att noga vårda och sköta den kolonilott som upplåtits till dig som medlem samt följa de stadgar, villkor och riktlinjer som anges i arrendeavtalet mellan FGK och Göteborgs Stad. Den som köpte en kolonistuga inom FGK:s ansvarsområde skulle var medlem både i den lokala föreningen och i FGK. Ansökan om medlemskap i FGK skedde samband med överlåtelsen av lotten. Ansökan prövades av den lokala föreningens styrelse och sändes därefter till FGK för godkännande och fastställande av medlemskap och arrendeavtal. När en person hade betalt sin medlemsavgift och skrivit på kontraktet var den personen en kolonist. Vid kontraktsskrivningen erhöll nya medlemmar en icke ifylld avtalsblankett samt FGK:s och den lokala föreningens stadgar, så de noggrant kunde studera verksamhetens regler och bestämmelser (Änggården Kontrakt 1976).

I upplåtelseavtalet reglerades framförallt avgälden och upplåtelse tiden, men även bestämmelser kring trädgårdens disposition och bebyggelsen utformning kunde förekomma. Enligt upplåtelseavtalet mellan staden och FGK skulle styrelsen regelbundet besiktiga koloniområdena för att kontrollera att medlemmarna följde och efterlevde vad stadgar, kontrakt och föreskrifter angav. Bestämmelserna i upplåtelseavtalen för respektive koloniområde kunde förtydligas i områdesriktlinjer. I dessa kunde ordningsföreskrifter kring allmänhetens tillträde, förbud mot permanent boende och skyldigheter kring underhåll specificeras. Syftet med områdesriktlinjer var att få klara enkla regler satta på pränt. Styrelsen beviljade bygglov enligt områdesriktlinjerna. Vile en kolonist frånga riktlinjerna, skulle denne vända sig till fastighetskontoret. Om fastighetskontoret sa nej, vara det inte någon idé att söka bygglov hos stadsbyggnadskontoret. Sett till källmaterialet

verkar det inte bara ha varit FGK:s styrelse som utförde inspektioner. Flera av de involverade parterna, t.ex. byggnadsstyrelsen, utförde också regelbundna inspektioner av koloniområdena. En medlem som inte följde det nyttjanderättskontrakt som den skrivit under i samband med överlåtelse av köpt lott kunde bli vräkt. Vid ett förverkande av nyttjanderätten ägde medlemmen ingen rätt att återfå ersättning för sina utgifter och var skyldig att ha flyttat ut inom 30 dagar. Staden och FGK kunde referera till arrendeavtalet som tecknats mellan dem och FGK, där det konstaterades att arrendatorn var skyldig att alltid hålla arrendestället i vårdat skick. Dessa besiktningar fokuserade sig på trädgårdarnas och stugornas kondition, om de ansågs vara i vårdat eller ovårdat skick. Den part i en överenskommelse som förfogar över kapaciteten att genomföra något som påverkar en specifik plats, får inte direkt makten över människorna på den platsen men däremot ett bemyndigande på den andra partens bekostnad (Olshammar 2003:146). I fallet med kolonirörelsen har staden haft ett stort inflytande över koloniträdgårdarnas utformning, gestaltning och deras lokalisering, deras själva existens. Den lokala föreningens ordning var överordnad varje enskild kolonist och stadens ordning var överordnad varje enskild förening. Genom sin placering högst upp i hierarkin hade staden befogenheten att definiera vad ett lämpligt och vårdat utförande av stugor och trädgårdar innebar i dessa sammanhang.

UPPLEVELSENS LANDSKAP - OENIGHETER KRING DEN STÄNDIGA FÖRÄNDRINGEN

Huset var förfallet, marken igenvuxen, helt enkelt en utmaning mot hela kolonirörelsen (Änggården Protokoll 1982).

På grund av stadens låga värdering av koloniområden den här tiden var det inte någon enkel uppgift för FGK att få upplåtelseavtalen förnyade varje år. I verksamhetsberättelserna försöker FGK tydliggöra för föreningens medlemmar vilken känsliga situationen som de alla befann sig i. FGK:s avtalspartner när det gällde rätten att nyttja marken var Göteborgs kommun och i de avtal som upprättades mellan parterna föreskrevs det vissa normer för bebyggelse inom koloniområdena. Det var därför som FGK och de lokala styrelserna ansåg sig tvingade att vidta åtgärder mot medlemmar som utan tillstånd hade utfört om- och tillbyggnader eller inte skött om sina trädgårdar. Det var inte för sitt eget nöjes skulle föreningen ville begränsa medlemmarnas möjligheter att skapa något eget på sin egen lott. För att kolonirörelsen skulle kunna bevaras och utvecklas krävdes det att medlemmarna slöt upp och rättade sig efter de fastställda riktlinjerna i avtalen. Det gällde att ge staden så lite bekymmer som möjligt för att inte förlora rätten att förhandla med staden om framtida förlängningar av upplåtelseavtalen. Enskilda medlemmar som inte ville rätta sig efter styrelsens anmärkningar och anvisningar äventyra inte bara sina egna lokala föreningars framtid, utan även kolonirörelsen i sin helhet (FGK Styrelse- och revisionsberättelse 1961, FGK Verksamhetsberättelse 1964, FGK Verksamhetsberättelse 1972).

Ett exempel på vad som kunde betraktas som olämpligt beteende hos medlemmarna och som behövde bekämpas av styrelsen var åretruntboende. En kolonisäsang började den 1 mars och varade fram till 31 oktober, därefter var säsongen avslutad. Kolonisterna fick fortfarande komma och se till sina stugor den här tiden men det var inte tillåtet att bo i sin stuga under vintertid. Vattnet till koloniområdena var avstängt under vintern och hälsovårdsnämnden kunde inte acceptera ett sådant boende när alla sanitära förhållandena var avstängda (FN Diarieförda handlingar 1965). Åretruntboende var ett klart kontraktsbrott och den kolonist som blev påkommen med att bo permanent i sin stuga kunde förlora rätten till att ha kvar sin lott, då ett sådant boende riskerade

hela området framtid. Tanken bakom förbudet var att om staden gav kolonisterna rätten att bo sina stugor permanent kunde stugan komma betraktas som bostad. Därmed kunde kolonisten komma att ställa krav på staden att få ta del av kollektiva nyttigheter som vatten och avlopp. Att förse stadens koloniområden med dessa nyttigheter skulle innebära stora utgifter för staden (Bergquist 1996:133).

I verksamhetsberättelserna från den undersökta tiden uppmanades ständigt samtliga medlemmar att på bästa sätt vårda sina tomter och stugor. Om staden eller utomstående skulle få intrycket av att koloniområdena utgjorde störande inslag i stadsbilden skulle det kunna få ödesdigra konsekvenser i framtida förhandlingar. Tanken var att Göteborgs koloniträdgårdar skulle skapa skönhets- och trivselsvärden även för de omkringliggande bostadsområdena (FGK Skrivelse 1979). I arbetet med att få den allmänna opinionen på sin sida pekades trädgårdar i koloniområdenas utkanter ut som extra viktiga. Efter en besiktning av Änggårdskolonin år 1979 kunde FGK konstatera att det fanns ett behov av ”uppsnyggning och upprustning” hos flera av lotterna och att detta var särskilt påtagligt utmed Medicinargatan (Änggården Protokoll 1979). Efter en besiktning av Lundbykolonin uttryckte styrelsen sitt missnöje över att så pass många kolonister inte följde föreningens stadgar när det gällde skötsel av trädgårdar och underhåll av byggnader. Detta gäller i särskild hög grad de medlemmar som har lotter i ytterområden (Lundby Styrelseberättelse 1974).

Åk Hjalmar Brantingsgatan och titta mot kolonin och bedöm själva. Det kan vara avgörande för vår existens (Lundby Styrelseberättelse 1974).

Vad som nu gäller är att göra området tilltalande och vackert. Kommungubbarna börjat äntligen fatta att Lundbykolonin lever kvar och bör räknas med i planeringen av stadsdelen (Lundby Styrelseberättelse 1978).

Att välskötta koloniområden var den bästa möjliga hjälp kolonister kunde ge FGK i deras arbete med att bevara de gamla koloniområdena och att få till ersättningsområden blir tydligt i fallet med Lundbykolonin. Efter flera år av strider för att bevara sitt område fick Lundbykolonin till slut ett nytt upplåtelseavtal år 1978. Omgivningens uppfattning av Lundbykolonin kunde komma att påverka uppfattningen av Göteborgs kolonirörelse som helhet. På grund av områdets centrala läge på Hisingen och den uppmärksamhet som bevarandet av området hade fått i lokalpressen (Jarlöv 1970, Carlsson 1972, GP 1972, GHT 1972) ansåg FGK att Lundbykolonin hade blivit något av rörelsens ansikte utåt. Lundbykolonin skulle komma att stå som en reklampelare mitt i staden och FGK ansåg att det var väldigt viktigt att Lundbykolonisterna skötte om sina lotter till det yttersta för att visa upp området från sin bästa sida. (Lundby Styrelseberättelse 1978, FGK Verksamhetsberättelse 1979).

Många förbättringar har skett, men mycket återstår ännu innan vi uppnår målet, en oas där vi trivs och vad vår omgivning fodrar av oss (Lundby Verksamhetsberättelse 1980).

Vid en genomgång av arkivmaterialet framträder en rad konflikter mellan de olika parterna. Kolonirörelsens initiativtagare hade sett stugorna och trädgårdarna som symboler för det goda samhället som de ville bygga. För många kolonister var det drömmen om att skapa något eget som drev dem när de valde att betala för en kolonilott och bygga sig en egen stuga. Det var inte alltid som kolonistens drivkraft stämde överens med initiativtagarnas visioner och diskussioner om kolonistugornas och trädgårdarnas syfte, utseende och gestaltning har präglat rörelsen ända sedan den introducerades (Bergquist 2003:111). Den högsta tillåtna storleken på en kolonistugans har successivt utökats under rörelsen drygt 100 åriga historia. Samtidigt har kolonisterna också hela tiden tänjt på gränserna för det tillåtna genom om- och tillbyggnader. Ett vanligt tillvägagångssätt var att bygga en veranda ena året för att sedan efterföljande år bygga in verandan så att den blev en del av boendeytan (Bergquist 1996:133). Sådana otillåtna ändringar av exteriören gick förstås

inte obemärkt förbi vid besiktningarna och de kolonister som inte hade efterlevt de upprättade riktlinjer som fanns angivna i stadgarna kunde räkna med anmärkningar och krav på att återställa stugorna till godkänt skick.

Ett återkommande inslag i det arkivmaterial som har producerats mellan staden, FGK och de lokala föreningarna består av korrespondens där resultatet från de regelbundna besiktningarna redovisas. Jag skall här presentera ett exempel där FGK var av uppfattningen att en kolonist hade försummat sin plikt och inte skött sin lott efter de uppsatta riktlinjerna angående stugans och trädgårdens utseende. I oktober 1961 meddelade FGK kolonist Andersson i Lilleby koloniområde att föreningen hade besiktigt lotten under hösten och riktade nu ”grava anmärkningar” mot skötseln av kolonilotten. Till våren 1962 skulle stugan vara färdigställd enligt godkänd ritning och lotten skulle vara röjd och i sådant skick att någon anledning till ytterligare anmärkningar eller åtgärder inte kunde finnas (FGK Skrivelse 1961). I april 1962 ansåg FGK att kolonist Andersson inte anpassat sig till föreningen stadgar på ett godtagbart sätt och sade upp Anderssons kontrakt. Stugan hade inte anpassats till den gällande ritningen och lotten var fortfarande i ett skick som inte stämde överens med föreningens syfte och bestämmelser. FGK gav dock Andersson ett ultimatum. Om Andersson lyckades färdigställa stugan och plantera lotten på ett av styrelsen godtagbart sätt före den 1 juni 1962 kunde uppsägningen omprövas (FGK Skrivelse 1962a). I juni 1962 fick Andersson en ny tidsfrist för att reda ut den uppstådda situationen. Det nya datumet sattes till 30 september (FGK Skrivelse 1962b). Den 25 oktober 1962 meddelade FGK att de beslutat att utesluta Andersson ur föreningen då varken stugan iordningställts eller tomten planterats på ett av styrelsen godtagbart sätt vare sig den 1 juni eller den 30 september (FGK Skrivelse 1962c).

I det första brevet riktade FGK allvarlig kritik mot hur Andersson skötte sin stuga och trädgård. En kritik som slutade med att Andersson förlorade rätten till sin lott. Utifrån denna definitiva och slutgiltiga utgång för Andersson kan det tyckas märkvärdigt att det inte ges någon närmare beskrivning i breven av vad som skulle åtgärdas och uppnås annat än ”ett av styrelsen godtagbart skick” för att ärendet skulle avskrivas. Men exemplet med Andersson följer ett generellt förfarande som är vanligt förekommande i materialet. Kolonister uppmanades att iordningställa sina stugor och lotter utifrån formuleringar som ”genomgripande uppsnyggning” (Änggården Korrespondens 1973) och ”lott med tillhörande byggnader var i mycket stort behov av upprustning” (Byggnadsstyrelsen 1973). I ett brev från FGK till Änggårdskolonins styrelse skriver FGK att de ansåg att 4 lotter inom området gav ett intryck av ”långt gången vanvård” och att det var synnerligen viktigt att en upprustning av dessa skulle komma till stånd snarast om styrelsen ville att FGK skulle arbeta för att få igenom någon förlängning av deras upplåtelseavtal. FGK meddelade att de såg mycket allvarligt på den frågan men gav inte någon närmare beskrivning av den långt gångna vanvården i brevet (Änggården Korrespondens 1978). Lite mer specificerade beskrivningar förekommer i några fall. Stugor, grindar och spaljéer kunde behövas målas om eller så kunder stugorna vara beklädda med icke godkända fasadmateriäl, t.ex. asfaltsplattor, som behövde avlägsnas (FGK Skrivelser 1963). Besiktningarna kunde också konstatera att trädgårdarna behövde rensas från ogräs. Här kan det vara värt att notera att beskrivningar av vad FGK räknade som ogräs sällan angavs i korrespondensen. Vid en genomgång av materialet har jag hittat ett tillfälle då ogräs definierades som en specifik växt. FGK meddelade då en kolonist att det vildvin som växte på framsidan av stugan behövde klippas ned (FGK Skrivelser 1964).

En enhetlig bebyggelse som var underkastad den egna föreningens styrelse
likaledes stadens bedömning och prövning gav ett samhälleligt gott intryck
(Koloniträdgården nr 6 1961).

I korrespondensen framträder en outtalad överenskommelse om trädgårdarnas standard, vad gällde skötsel och prydlighet, mellan kolonisterna och de parter som utförde besiktningarna. Det går att se en strävan efter att styra koloniområdets stugor och trädgårdar utformning och gestaltning för

att genom regleringen åstadkomma homogena enheter. Det är en uppfattning av kolonirörelsens bebyggelse där olikartad jämförelse med oordning medan enhetlig jämförelse med ordning. Staden förfogade över koloniträdgårdarnas framtid och därmed även över deras utseende och gestaltning. Den enskilde medlemmens vardagliga praktik var underordnad styrelsens krav på en enhetlig och vårdad bebyggelse. Ett krav som uppstod i ett behov av att leva upp till stadens föreställningar om koloniträdgårdar för att på det sättet få en bättre möjlighet att även i fortsättning ingå i samhällsplaneringen. Stadens auktoritet över kolonirörelsen hade gjorts opersonlig genom att den utövades med hjälp av formella och rutinmässiga ärenden som utestängde divergerande och besvärliga frågeställningar (Bergquist 1996:266). Det fanns en diskurs som satte gränser för vad som kunde sägas och vad som ansågs meningsfullt att säga. Potentiella diskussioner om hur denna outtalade överenskommelse över trädgårdarnas standard, vad gällde skötsel och prydlighet över huvud taget hade uppstått och vem som hade rätten att bestämma över definitionerna av ordning och oordning, reducerades till teknikaliteter om en kolonists trädgård hade uppnått ett godtagbart skick eller inte. De subjektiva värderingar som styrde föreställningarna kring kolonirörelsens utformning och gestaltning hade blivit naturaliserade och framstod istället som objektiva normer.

VÄRD ATT VÅRDA

Det är av stor betydelse för oss i vårt arbete att inga förändringar av stugornas yttre vidtages så att stugornas karaktär av kolonistuga försvinner (Slottsskogskolonin. Mötesprotokoll 1973).

Under 1960-talet inleddes en successiv förändring av sättet att se på kulturarvet inom kulturmiljövården. Tolkningen av vad som ansågs som kulturhistoriskt värdefullt vidgades och uppmärksamheten riktades mer mot de byggnader och miljöer som utgjorde den dagliga tillvaron för flertalet människor (Geijer 2004:89). Det började ställas krav på att hela miljöer skulle ges företräde framför isolerade objekt, oavsett om det gällde äldre stadspartier eller bruksmiljöer. De gamla historiska och estetiska argumenten för bevarande sköts åt sidan till förmån för sociala aspekter och för att så allsidigt som möjligt spegla historiska skeenden och levnadsvillkor för olika samhällsgrupper. Historier som fram tills dess hade ignorerats eller glömts bort började istället anses som minst lika viktig för att förstå stadens historiska utveckling som de stora traditionella berättelserna och manifestationerna av dess förflutna (Grundberg 1999:68).

En grundläggande princip för urvalet bör vara att byggnaden har något att berätta om sin tid, dvs. förmedlar kunskaper om äldre tiders näringsliv, samhällsmiljö, byggnads- och bostadsskick, arbetsförhållanden, sociala villkor och estetiska ideal (Byggnadsvårdsutredningen 1979:131).

Det var mot den bakgrunden som utomstående aktörer började intressera sig för kolonirörelsen. I en motion från år 1969 lades ett förslag om att staden borde utreda möjligheterna att bevara någon av Göteborgs koloniträdgårdar. I motionen påpekades det att då ett antal landshövdingehus hade bevarats av Göteborgs byggnadsantikvarie så borde det väl även något av de äldre koloniträdgårdarna vara intressanta att bevara utifrån ett etnologiskt och kulturhistoriskt perspektiv. Slottsskogskolonin lyftes fram som en lämplig kandidat av motionärerna eftersom den representerade kolonirörelsens traditioner på ett utmärkt sätt då stugorna var välvårdade och av karakteristisk typ och själva området var mycket vackert och välskött (GSH 1969:496).

Ett år senare skrev Göteborgs historiska museum ett yttrande till motionen. Museet delade motionärernas uppfattning att något av de äldre och representativa koloniområdena var värda att bevara som kulturminne. Ängårdskolonin och Slottsskogskolonin lyftes fram som intressanta kandidater då de var de två äldsta av de befintliga koloniområdena. Båda koloniområdena var väl bevarade och vittnade om den tidiga kolonirörelsens typiska bebyggelse. Även lite yngre koloniområden som Torpa, Lundby och Delsjön nämndes också som potentiella kandidater i museets yttrande. Torpakolonins framtid var dock osäker på grund av närheten till Östra sjukhuset vars eventuella expansion hotade koloniområdets fortsatta existens. Lundbykolonin hade förvisso en gammal och intressant bebyggelse men flera av kolonisterna hade låtit stugorna förfalla. Föreningen bedrev också vid det tillfället sin verksamhet utan något upplåtelseavtal med staden vilket gjorde området framtid osäkert. Av de tre områdena bedömdes Delsjökolonin vara det område med störst chanser att kunna bevaras, då området låg inom ett av stadens fritidsreservat. Men museet ansåg att kolonin såg mer ut som en modern fritidsby än ett koloniområde från det tidiga 1900-talet. Museets slutgiltiga rekommendation föll således på Slottsskogskolonin då det hade goda chanser att få vara kvar i framtiden. Vid ett bevarande av Slottsskogskolonin tillsammans med landshövdingehusen i norr och väster om koloniområdet så skulle ett representativt stycke göteborgsk bostadsmiljö från 1900-talets förra hälft bli bevarat och dokumenterat i topografen (Göteborgs historiska museum 1970).

Utredningen *Koloniträdgårdar - Fritidsgårdar* konstaterade också att de äldre koloniområdena började få ett visst kulturhistoriskt värde i egenskap av påminnelser gamla tiders förhållanden och om de första kolonisternas arbete för att skapa ”gröna oaser i staden” (Lagerfors & Olofsson 1970). Slottsskogskolonin var ett område som utan tvekan hade kulturhistoriskt värde då det var en typisk representant för hur de första koloniträdgårdarna såg ut beträffande hustyp och lottstorlek. Ett bevarande av Slottsskogskolonin förutsatte emellertid att stängslet kring området avlägsnades så att området kunde integreras i Slottsskogens parkområde (Lagerfors & Olofsson 1970). Andra centrala belägna områden benämns också som möjliga att bevara men ges inget kulturhistoriskt värde i utredningen. Ängårdskolonin var visserligen det äldsta området men då det fanns långt framskridna planer på att bygga en väg genom området var möjligheterna att bevara kolonin mycket små (Lagerfors & Olofsson 1970).

De utomstående aktörernas gryende intresse för kolonirörelsen välkomnades med öppna armar av FGK. Tack vare de utomstående parternas engagemang och den nya breddade synen på kulturhistoriskt värdefulla miljöer hade det skapats nya möjligheter för bevarandet av de gamla centrala koloniområdena. Kolonirörelsens har ända sedan starten kring sekelskiftet 1900 fått leva med att utomstående aktörer har reglerat utseende och utformning på stugor och trädgårdar. En reglering som har speglat de utomstående aktörernas föreställningar om hur en god miljö inom ett koloniområde ska se ut. För att koloniområdena skulle fortsätta att ses som beaktansvärda inslag i stadsbilden och därmed ingå i den framtida samhällsplaneringen har kolonirörelsen hela tiden anpassat sig efter dessa krav. När utomstående aktörer började uppmärksamma kolonirörelsens stugor och trädgårdar i slutet av 1960-talet med syftet att försöka bevara dem utifrån deras kulturhistoriska värde uppstod nya möjligheter som kolonirörelsen kunde anpassa sig efter i arbetet med att bevara koloniområdena.

Att verksamheten nu existerat i trekvarts sekel har dessutom gett den en kulturhistorisk dimension (Bostadsstyrelsen 1977:6).

För att kolonistugorna och trädgårdarna skulle ha någon möjlighet att ses som en resurs i den fysiska planeringen och samhällsbildningen, i egenskap av sitt kulturhistoriska värde, så skulle de vara tvungna att leva upp till föreställningarna om hur de ursprungligen hade sett ut. Kolonisterna uppfordrades fortfarande att hålla sina lotter ordnade och prydliga och se efter underhållet av sina stugor men uppmanades samtidigt att inte ändra stilen på dem. Om kolonisterna moderniserade sina stugor alltför mycket skulle koloniområdena komma att se ut som moderna fritidsbyar och i och med det så skulle det kulturhistoriska motivet för att bevara dem försvinna (Slottsskogskolonin. Mötesprotokoll 1973).

Den 13 juni 1973 beslöt Göteborgs kommunstyrelse att byggnadsnämnden i samverkan med fastighetsnämnden och museinämnden skulle utarbeta ett handlingsprogram för bevarandet av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen inom kommunen. Det kulturhistoriska urvalet i utredningen skulle göras utifrån hur väl bebyggelsen vittnade om den historiska utvecklingen i de olika stads- och landsbygdskommunerna av kommunen (Henriksson 1975:9). Det enda av Göteborgs koloniområden som togs med i bevarandeprogrammet var Slottsskogskolonin.

Stadsplanen, bostadsbebyggelsen och koloniområdet bildar tillsammans en mycket tidstypisk miljö. Bebyggelsen är mycket välbevarad sedan byggnadstiden. Kolonistugeområdet är det näst äldsta och bäst bevarade i Göteborg (Henriksson 1975:70).

Bevarandeprogrammet antogs av kommunfullmäktige 1976. Den traditionella västerländska tolkningen av kulturarv som Smith (2006:11) skildrar syns tydligt i de nya argumenten från föreningarna och i motiveringarna för ett bevarande av koloniområdena hos de utomstående aktörerna. Koloniområdenas kulturhistoriska värde ses här som någonting som är inneboende i byggnadernas material och var kopplat till deras ålder och ursprunglighet. Synen på vilka byggnader och miljöer som kunde ses som kulturarv hade kanske utvidgats avsevärt under 60- och 70-talet men tanken på vilka egenskaper hos dem som utgjorde värdet samt hur dessa nya värdefulla byggnader och miljöerna bäst skulle bevaras för att inte förlora sitt värde hade inte förändrats.

2.3 BORTOM TAGGTRÅD OCH LÅSTA GRINDAR

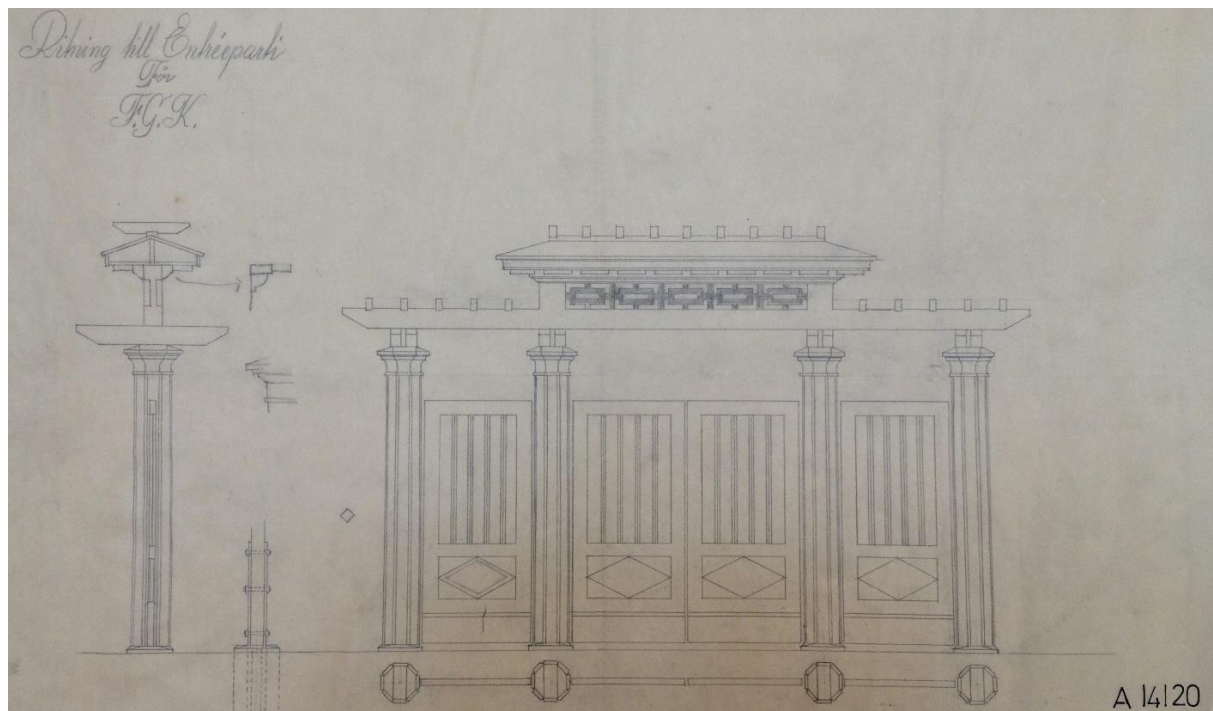
Det hade länge stått klart för styrelsen att en koloniträdgård utan stängsel ingen sådan är och icke heller kan bli någon (Lundby Minnesskrift 1929:12)

Ändå sedan kolonirörelsen början har det inom rörelsen funnits en vedertagen uppfattning att verksamheten borde bedrivas inom rumsligt avgränsade områden. Att bygga ett staket runt ett koloniområde var ett grundläggande inslag vid anläggandet av nya områden. Det var viktigt att snabbt få upp en grind och ett staket kring området - arbetet med staketet kunde ibland påbörjas redan innan kolonister fick ta området i besittning. Målet var att skapa en sluten miljö på en specifik plats som inte hade något direkt samband med andra platser. Staketet och grinden var den gränslinje som utgjorde den begreppsliga distinktionen av ”vi” och ”dem” (se Figur 3). Koloniområdet skulle utgöra en frizon för kolonisterna och behövde därför skyddas från obehörigas insyn och tillträde (Bergquist 1996:97-98).

Staket anses tillhöra en välordnad koloni och kan ju även delvis skydda för tjuveri, om det är högt nog (Lindhagen 1916:18).

Kolonins medlemmar åligger att vid såväl ut- som ingående låsa kolonins grindar och icke insläppa andra personer än dem som komma på besök till kolonisterna samt vara styrelsen behjälplig tillse god ordning råder (Slottsskogskolonin Stadgar 1933).

Vid passerande av grind bör noga tillses att densamma icke lämnas öppen samt att inga andra personer insläppas inom koloniområdet än sådana som dit hava ärende eller äro av kolonist kända (FGK Stadgar 1935).

Figur 3. Koloniområden skulle vara rumsligt avgränsade platser som endast medlemmarna hade åtkomst till. Ritning till entréparti för FGK från år 1927. Källa: Regionarkivet.

Liknande förhållningsregler förekommer i FGK:s och de lokala föreningarnas stadgar ända in på 1960-talet. Bakom den mer ideologiska tanken bakom den slutna miljön fanns också mer praktisk tanke. Taggträden och grinden fanns förstås till för att stänga ute tjuvar. Koloniområdena hade genom åren inte varit förskonade från tjuvar i grönsakslandet eller inbrott i stugorna. Det var dock oklart om inhägnandet av koloniområden hade någon egentlig inverkan på antalet stölder och inbrott.

Uppfattning att kolonirörelsens verksamhet skulle bedrivas inom tillslutna områden hade lett till att den kommit att uppfattas som en rörelse förbehållen endast de invigda. Under 1960-talet började kolonirörelsen betvivla den ditintills allmänt accepterade tillämpningen av stängsel och grindar och började fråga sig själva om det verkligen var nödvändigt och för allas bästa som områdena inhägnades. Flera av koloniområdena var den här tiden inhägnade med höga staket krönta med taggtråd och FGK hade en känsla av att de skulle få en bredare förståelse hos allmänheten om verksamheten fick en mer utåtriktad karaktär och de gjorde sina anläggningar mer öppna. Det uppstod en insikt om att förekomsten av stängsel kanske snarare låg föreningarna i fatet i förhandlingar med myndigheter då koloniträdgårdarna hade blivit isolerade, avskärmade och anonyma enklaver mitt i staden, dit ingen utomstående hade tillträde. FGK:s uppfattning den här tiden var att koloniträdgårdar på samma sätt som parker borde ingå som en del i ett välordnat samhälle delades inte av de lokala myndigheterna. Men den uppfattningen var inte förenlig med stängda områden dit endast betrodda hade tillträde. År 1976 ansökte Delsjökolonin om att få utvidga koloniområdet. Ansökningen avslogs med motiveringen att en utvidgning av området skulle inkräkta på det rörliga friluftslivet i området, då kolonisterna stängde in sig bakom staket och låsta grindar (FGK Protokoll 1975). Att nyttja ett område som fritidsbebyggelse i anslutning till grönområden fick inte under inga omständigheter inverka på markresurserna för det rörliga friluftslivet (FN Diarieförda handlingar 1965).

En central del av förbundets arbete den här tiden bestod av att aktivt bedriva propaganda och upplysningsverksamhet om kolonirörelsen. Målet var att skapa koloniområden som skulle bjuda in till besök, där även icke-kolonister skulle känna sig välkomna att promenera igenom. När det första som mötte en besökare var en bastant grind krönt med taggtråd var de enda individer som stängdes ute de människor som bara ville vandra igenom koloniområdet och betrakta trädgårdarna som tillfällig besökare. Vanliga och hederliga människor respekterade staket vilket minskade chanser att dessa någon gång skulle komma i kontakt med kolonirörelsens verksamhet (FGK Verksamhetsberättelse 1972). Medan eventuella förövare som ville göra inbrott i områdena och stugorna inte skulle hindras av ett stängsel. En inbrottstjuv försedd med enbart en hovtång skulle utan svårigheter kunna åstadkomma ett hål i stängslet stort nog att köra en lastbil igenom (Koloniträdgården 11-12 1962).

FGK ville inte gå så långt som att tvinga de lokala föreningarna att ändra uppfattning i denna fråga, men uppmuntrade föreningar att avlägsna taggträden. Frågan om taggträdens förekomst aktualiserades på ett styrelsemöte i Slottsskogskolonin år 1974. Kolonister i närheten av grinden vid Godhemsgatan hade begärt att taggtråd skulle sättas upp där, men efter en stunds diskussion beslöt styrelsen att detta inte skulle åtgärdas (Slottsskogskolonin Protokoll 1974). Idag är tillgängligheten till Slottsskogskolonin villkorat i avtalet med staden. Då koloniområdet utgör en integrerad del av Kungsladugård och parken Slottsskogen måste området vara tillgängligt för allmänhetens besök och promenader under perioden 1 maj - 30 september (FK Kungsladugård).

Torpakolonins närhet till Östra sjukhuset hade genom åren utgjort en överhängande osäkerhet för koloniområdets framtid. Men i likhet med Slottsskogskolonin, där närheten till Slottsskogen medförde att kolonin kunde inkorporeras med parkens grönområde när området öppnades upp för allmänheten, kunde Torpakolonins närhet till Östra sjukhusets grönområde utgöra en möjlighet för kolonin att ses som en resurs till rekreation om föreningen övergav den gamla etablerade

inställningen till låsta områden. Torpakolonin öppnade upp sina grindar för allmänheten i början av 1960-talet och meddelade att de ämnade fortsätta att ha det så även i fortsättningen. I ett PM till fastighetskontoret skriver sjukvårdsförvaltningen att Torpakolonin utgjorde en värdefull miljö tillgång för sjukhusets patienter och konvalescenter (FN Diarieförda handlingar 1965). De kolonier som redan låg i direkt anslutning till park- eller fritidsområden skulle lätt kunna integreras i dessa grönområden.

Vår förenings verksamhet ligger praktiskt så under ögonen på Göteborgs kommuns såväl invånare som politiker, att vi aldrig kunnat få det gensvar på våra önskemål som vi i dag har om vi inte haft förmånen förankra våra krav i det faktiska förhållandet att varje kolonistuga är en ”pärla” som gemene man gärna ser kvar (FGK Verksamhetsberättelse 1976).

Tillgängliggörandet för allmänheten var en viktig del i kolonirörelsens upplysningsverksamhet för att vinna ökad förståelse och intresse för hos allmänheten. Trädgårdarnas nya värde låg i dess potential att erbjuda rekreation och avkoppling från det urbana vardagslivet. Genom att öppna upp koloniträdgårdarna för övriga samhället fick de en mer utåtriktad karaktär och blev därmed inte längre enbart praktiskt använda platser. Öppnandet av koloniområdena för allmänheten under 1960- och 70-talen sammanföll med nya tankar inom kulturvården under samma tid. Den bevarade äldre bebyggelsen skulle förstås utifrån de större sammanhang som den ingått i och för att nå ut till allmänheten fordrades det att stadslandskapets kulturarv fanns bevarade på ett tillgängligt och åskådligt sätt (MUS 65 1972:55). Koloniträdgårdarna blev nu föremål som kunde upplevas och konsumeras som bild eller skådespel av den tillfällige besökaren som rörde sig genom området. En tillfällig besökare erfar en plats indirekt och tolkar den, på gott och ont, genom en förståelse av den som kan ha inhämtats i andra sammanhang. Precis som den föreställda platsen behöver inte heller den indirekt erfarna platsen uppfattas och värderas av den tillfällige besökaren utifrån någon närmare reflektion över vardagens praktik och estetik (Olshammar 2002:158).

I och med att koloniträdgårdarna öppnades upp för allmänhetens beskådan blev stugorna och trädgårdarna också föremål att konsumera för en besökare. Trädgårdarnas skönhetsvärde och stugornas upplevda autenticitet blev nu viktiga komponenter i byggandet av rörelsens nya identitet. Att besöka koloniträdgårdar skulle vara en lustbetonad och tilltalande upplevelse. Som John Urry påpekar så måste potentiella föremål för konsumentens blick skilja sig åt från vardagens mer ordinära miljöer (Urry 1990:3). Om vi beaktar hur kolonirörelsen arbetade med att lyfta fram koloniträdgården som en motvikt eller en invändning mot funktionalismens upplevda likformighet och platslöshet, så ser vi också ett behov av att få koloniträdgårdarna att särskilja den bilden och förstärka de attribut som var i motsats till stadens platslöshet. En plats som bara finns till och är lite allmänt intetsägande får det svårare att vinna något erkännande som plats (Olshammar 2002:206). En välskött och estetisk tilltalande koloniträdgård däremot kunde utgöra en resurs i skapandet av en ny diskursiv bild av koloniområdets kvalitet och värde hos allmänheten. Kolonirörelsens nya identitet skapades genom att vissa egenskaper identifierades som positiva och knöts till identiteten medan andra identifierades som negativa och avskildes från den. I källmaterialet läggs stor vikt vid koloniträdgårdarnas och stugornas skönhetsvärde. Genom besiktningarna uttrycks en nödvändighet att reglera trädgårdarnas och stugornas utseende och gestaltning för att få dem att framstå som estetiskt tilltalande och som något som allmänheten förväntar sig att se när de besöker ett koloniområde. En uppfattning av skönhetsvärde där olikartad paras ihop med olämplig och enhetlig paras ihop med önskvärd.

Skönhetsvärdets betydelse var också något som betonades av författarna till utredningen *Koloniträdgårdar - Fritidsgårdar*. Författarna ansåg att koloniområdena ofta var mycket estetiskt tilltalande och borde bevaras då de genom sin blomsterprakt och sina välvårdade och pittoreska stugor berikade stadsbilden (Lagerfors & Olofsson 1970). Samtidigt som skönhetsvärden lyfts fram som eftersträvansvärda egenskaper framträder negativa bedömningar av trädgårdar och stugor i besiktningarna utifrån en upplevd oordning. Inslag av en vardaglig praktik och estetik som inte svarade mot den nya efterfrågade diskursiva bilden av koloniområdenas kvalitet och värde utslöts eller reducerades till tydliga och lätthanterliga symboler för att manifesteras platsen som en god miljö för världen utanför.

KAPITEL 3 - AVSLUTNING

3.1 DISKUSSION

Det finns en utbredd längtan tillbaka till det icke utbytbara, till det autentiska och denna längtan försöker man förverkliga i fritidens landskap. Här finns drömmen om ett enkelt liv i samklang med naturen, där man återskapar sin kropp genom friluftsliv och sin själ genom resor till avlägsna tider (Svensson 1997:41).

Vid besiktning av Änggårdskolonin år 1963 konstaterar FGK:s styrelse att en stor del av kolonins medlemmar inte har skött och vårdat sina stugor och trädgårdar på ett godtagbart sätt. Styrelsen uttrycker dock en förståelse för den ”håglöshet” som uppstått hos många av föreningens medlemmar då detta var en tid då 25 av kolonins lotter hade avvecklats för att skapa utrymme för en parkeringsplats året innan (FGK Verksamhetsberättelse 1963). Kolonirörelsens situation den här tiden framträder som ett moment 22 i undersökningen. Stadens historiskt sett låga värdering av koloniträdgårdar var en omständighet som skapade en otrygghet hos många kolonisterna vilket ledde till att skötseln av stugorna och trädgårdarna åsidosattes på flera håll i sin tur. Samtidigt som kolonistugors och trädgårdarnas ”vanvårdade” karaktär många gånger berodde på de osäkra förhållandena med korta avtalstider såg staden den ”vanvårdade” karaktär som en anledning till att inte bevilja några längre avtalstider eller något avtal över huvud taget.

För att en plats lättare ska kunna uppfattas som en dynamisk och konstruktiv resurs i staden så bör platsen stämma överens med föreställningarna om hur en god stadsmiljö bör se ut. En plats som inte kan visa upp ekonomiska eller sociala värden behöver kunna visa upp ett estetiskt eller historiskt värde för att accepteras som god stadsmiljö och betraktas som något mer än bara provisoriska i väntan på något annat (Olshammar 2002:205). För koloniområdena räckte det inte med att enbart finnas till och vara ordnade efter en vardagens funktion och vara lite så där allmänt intetsägande för att leva upp till bilden om en god stadsmiljö. Så länge en till synes oplanerad användning av koloniområdena pågick kunde denna användning avfärdas som oseriös och oviktig. Staden hade den här tiden en diskursiv bild över hur ett koloniområde skulle framträda utifrån föreställningar kring vad som var lämpligt respektive olämpligt. Bilder som inte nödvändigt vis byggde på erfarenheter av platsens praktik utan var baserade på planeringsideal om en god stadsmiljö och föreställningar kring hur ett koloniområde skulle se ut. De många klagomålen från besiktningarna vittnar om att en hel del koloniträdgårdarnas och stugornas utformning, gestaltning och ordning inte alltid stämde överens med föreställningar om dem som fanns hos de aktörer som fanns högre upp i hierarkin och som hade befogenheten att definiera vad kunde anses som lämpligt och vårdat i dessa sammanhang. Koloniområdenas vardagliga estetik, småskalighet och till synes oordnade karaktär sågs som något oseriöst med avsaknad av kvaliteter eller till och med som ett problem för staden i besiktningarna. Men den föreställda oordningen kunde potentiellt bemästras med tillräckligt mycket arbete i form av reglering och styrning från stadens sida.

Tiden för avgränsningen var en tid präglad av omvandling och exploatering av stadens markområden (Stahre 1999:31). I byggandet av den nya staden fanns det ingen plats för koloniområden. En anledning var att staden ansåg att koloniområdenas ursprungliga syfte vara förlegat och inte längre var användningsbart för att vinna ett formellt erkännande och

existensberättigande. I frånvaron av det ursprungliga syftets berättigande behövde kolonirörelsen finna ett nytt syfte för koloniområdenas förekomst. Kolonirörelsen behövde finna en ny identitet och skapa en gemensam diskurs av kring de förtjänster som områdena förde med sig för sin egen framtida överlevnad. Kolonirörelsen fann sin nya roll i ett svar på något som hade gått förlorat i funktionalismen och det moderna projektet som var den Goda Staden. Koloniträdgårdens nya värde låg i dess möjligheter att erbjuda gröna oaser för rekreation och återhämtning för människor som tillbringade sina dagar i de annars så genomplanerade och andefattiga storstäderna och förorterna.

Möjligheten att sätta sin prägel på en plats beror på parternas sociala, ekonomiska och politiska tillgångar. De olika involverade parterna i undersökningen hade skilda relationer till koloniområdena och till kolonisternas verksamheter samt skilda uppfattningar till deras värde. Som praktiskt använda platser hade koloniträdgårdarna en stor social betydelse för kolonisterna, samt för deras familjer, vänner och bekanta som besökte områdena. Men kolonirörelsens egna önskemål hade en underordnad och marginaliserad ställning i förhandlingarna med staden. Den diskursiva bild som företrädde av de mer abstrakta föreställningarna om platsen hade tolkningsföreträde framför den vardagliga praktiken och så länge som en oplanerad användning av koloniområdena pågick kunde denna användning avfärdas som oseriös och oviktig. En starkt rådande diskurs kan vara att en plats har en tydlig identitet, som har skapats genom en tydlig ordning, specifik historia om ursprung eller intentioner och lämpligen estetiskt tilltalande spår av denna historia (Olshammar 2002:206, se även DeSilvey 2003:462). Då kolonirörelsen var en rörelse utan varken ekonomiska eller politiska tillgångar var de resurser som stod rörelsen till buds för att skapa den nya diskursiva bilden organisation och samordning. Ett sätt att influera och påverka en dominerande aktörens intresse och avsikt är genom ”förförelse” (Olshammar 2002:162). Från en marginaliserad position kan en aktör utarbeta strategier för att tilltala motpartens intressen och krav. Utifrån en medvetenhet om motpartens resurser, behov och önskemål, kan den marginaliserade aktörer t.ex. skapa positiva och starka diskursiva bilder av sig själva som talar till motpartens föreställning. Genom att kolonirörelsen organiserade sig och gick samman och skapade en trovärdig och stark diskursiv bild av vilka koloniområdenas positiva värden var och vad de kunde utvecklas till så kunde rörelsen påverka den vedertagna synen på vad som konstituerade en god stadsmiljö och komma att ingå i den.

Tack vare att en etablerad diskurs kring koloniträdgårdarnas utseende existerade så kunde kolonisterna utnyttja detta till sin fördel. I källmaterialet uppmanas kolonisterna av styrelserna att satsa på att få sina stugor att framstå som ”pärlor”. Denna uppmaning till kolonisterna var inte för deras egen skull. Den var till för att få koloniområdena att framstå på ett sätt som de som upplevde platsen indirekt och de som förställdes sig platsen förväntade sig att se när de besökte ett koloniområde. Nära besläktat med ordning och reda och den förmedlade bilden utåt är argument kring utseende grundade i kulturhistoriska värden. I slutet av 1960-talet började utomstående aktörer prata om Göteborgs koloniområden som kulturhistoriskt intressanta. I dessa handlingar jämfördes det kulturhistoriska värdet med tidsdjup och ursprunglighet. Det var det faktum att kolonirörelsen hade uppnått en viss ålder som gjorde att det kunde betraktas som värdefullt. Om ett ursprungligt utseende hos kolonistugorna var avgörande för att ge dem ett kulturhistoriskt värde så kunde kolonisterna fokusera på att få stugornas utseende att framstå som ursprungliga för så långt som möjligt vinna ett erkännande som värdefullt inslag i stadsbilden och därmed komma att bevaras och ingå i den framtida fysiska planeringen.

Kolonisterna som praktiskt använde platsen försökte anpassa sig och leva i takt med tiden och trender genom att försöka tilltala de som betraktade platsen som bild eller skådespel, och de som förställdes sig platsen. Så även om *bevarandet* av koloniträdgårdar i Göteborg var ett mål för kolonirörelsen i den undersökta tiden så kan jag inte tolka det som att bevarande av koloniträdgårdarna utifrån deras kulturhistoriska värden har varit själva målet för kolonirörelsen.

Det kulturhistoriska värdet var snarare ett av flera medel som kolonirörelsen använde sig av för att bevara koloniträdgårdar. Ett autentiskt och ursprungligt utseende blev ett verktyg som kolonirörelsen kunde använda sig för att skapa en diskursiv bild av koloniområden som kulturhistoriskt värdefulla vilket gav rörelsen ett strategiskt argument som den kunde använda till sin fördel i förhandlingar med staden. Det kulturhistoriska värdet bör följaktligen ses som ett argument som uppfattades som tillräckligt tungt i stadsplaneringssammanhang för att motivera att få finnas kvar på samma plats än som ett mål i sig.

De utomstående aktörernas uppmärksamhet av koloniområdena, för deras potentiella kulturhistoriska värde, hade inte gått FGK och styrelserna förbi. I korrespondens mellan FGK och styrelserna från 1970-talet ställs det krav på att uppfattningen av det kulturhistoriska värdet måste bevaras. Synen på vad som utgjorde det kulturhistoriskt värdefulla hos kolonistugorna stämmer helt överens med den uppfattning av kulturhistoriskt värde som Smith beskriver som den dominerande västerländska diskursen kring kulturarv (Smith 2006:11 - 12). I källmaterialet från staden och styrelserna jämföras kulturhistoriskt värde med aspekter som berör stugornas materialitet och tidsdjup. Kolonisterna uppmanades att inte modernisera eller förändra utseendet allt för mycket på sina stugor eftersom koloniområdena då skulle kunna komma uppfattas som ett modernt fritidsområde med sommarstugor istället för något kulturhistoriskt intressant. Uppfattningen var att det var bara länge som kolonistugorna uppfyllde de auktoriserade antikvariska kraven på kulturhistoriskt värde som områdena kunde få någon respit. Kulturhistoriskt värde är en socialt och kulturellt konstruerad kvalitet, men den kan ha en konkret inverkan på vår föreställning om staden och platser som koloniträdgårdar och stugor. Oavsett hur ”äkta” de är eller inte är kan begrepp som ursprunglighet och autenticitet utgöra värdefulla resurser i skapandet av diskursiva bilder. Kolonistugorna behövde inte vara ursprungliga för att FGK och styrelserna skulle kunna dra nytta av de fördelarna som en ursprunglig gestaltning innebar, det räckte med att de (direkt eller indirekt) förstod värdet av att stugorna skulle framstå som ursprungliga för att göra det. Genom att koloniområdena hade uppnått en tillräckligt hög ålder och genom att de förmedlade en trovärdig uppfattning om ursprunglighet - *pastness* - så uppfyllde de den dominerande kulturarvsdiskursens krav på vilka föremål som kunde accepteras som kulturhistoriskt intressanta och värdefulla.

Det ska påpekas att de officiella representanterna för koloniförbundet och rörelsen inte såg tätorternas expansion i sig som det stora problemet i det undersökta materialet. Sett till källmaterialet verkar FGK:s styrelse hela tiden väl införstådda med att staden oundvikligen behövde ta nya markområden i anspråk för andra verksamheter. Problemet enligt FGK var snarare att det i samband med stadens expansion över de markområden som berörde koloniträdgårdarna inte utlovades eller gjordes något för att skapa nya områden (FN Diarieförda handlingar 1965). FGK ville inte sätta villkoren för Göteborgs framtida expansion, de ville bara att de skulle finnas en plats även för dem i samhällets framtida utvecklingen. Vi kan se kolonirörelsens inställning till ersättningsområden som en typ av bevarande. En sådan syn på bevarande kräver att vi ser bortom den dominerande diskursen kring kulturarv och kulturvård där kulturarv jämföras med materiella ting som tydligt kan kartläggas och avgränsas från sin omgivning och samtid. Vi får istället se på bevarande som en kulturell och social process. Smith (2006:84) argumenterar för vi borde se den meningsskapande verksamheten som äger rum på en plats som bärare av det kulturhistoriska värdet och inte det faktum att det existerar materiella ting på en plats. Däremot så finns det en sammanlänkande relation mellan de materiella tingen och verksamheten i den bemärkelse att de materiella tingen utgör ett sammanhang för den meningsskapande verksamheten att äga rum kring. En etablering av ett ersättningsområde kan utifrån Smiths resonemang ses som ett bevarande av kolonirörelsen meningsskapande verksamhet.

Jag inledde den här uppsatsen med att fråga om Göteborgs koloniområden var bevarade för att de hade ansetts vara kulturhistoriskt värdefulla, eller om de kunde anses vara kulturhistoriskt värdefulla för att de hade bevarats. I fallet med Göteborgs koloniträdgårdar så skedde en generell omvärderingen koloniområdena där de gick från att betraktas som anakronistiska lämningar till att ses som uppskattade och värdefulla inslag i stadsbilden. Utvecklingen skedde gradvis och förstärktes av aktörer som fanns utanför den antikvariska kåren och den traditionella uppfattningen om kulturhistoriskt intressant och bevarande. När det institutionella utnämmandet av koloniområden som etablerat kulturarv väl ägde rum så skedde det på den etablerade kulturarvsdiskursens villkor. Värderingen och bevarandet utgick från den redan etablerade diskursen beträffande hur kulturhistoriskt intressanta byggnader och miljöer borde vårdas och uppfattas. Förutsättningen för bevarandet var alltså inte de berörda människornas behov och önskemål utan en överensstämmelse med en föreställning av hur ett autentiskt koloniområde bör se. Den mänskliga handlingen var ovillkorligen underordnad den kulturhistoriska hänsynen och den föreskrivna pluraliteten i definitionen *kulturarv* gjorde att de kulturvårdande institutionerna inte behövde specificera vems kulturarv som egentligen värnades vid bevarandet. Även om koloniområdena fick ett visst erkännande, både av utomstående aktörer och av staden, så var den enskilde kolonisten fortfarande utbytbar mot någon annan enligt upplåtelseformen. Det kulturhistoriska värdet tillhörde koloniområdet och inte kolonisterna.

3.2 SLUTSATSER

Titeln på uppsatsen, "Flykten från det förflutna", har en flertydig betydelse. Dels så syftar den på den ursprungliga tanken bakom kolonirörelsens trädgårdar som konkreta försök att skapa små utopier inne i städerna. En utopi är en spegling av den tid och plats där den konstruerade men den är också en kraft för att förändra platsen för att skapa en bättre framtid. I kolonirörelsens fall skulle denna utveckling ske genom ett återupptagande av historiska förlagor. På till synes obrukad jord skulle små avgränsade modellsamhällen byggas upp dit kolonisterna kunde fly för att komma bort från den stressande utanförliggande staden.

Men titeln anspelar även på den diskurs kring kulturarvet som Smith (2006) argumenterar har blivit den allmänt rådande. Då kulturarv kan ses vara något som skapats i det förflutna i en process som blivit så naturaliserad att den framstår som sunt förnuft istället för att ses som en förhandling kring flera möjliga uppfattningar blir kulturvårdens egen roll en blind fläck i bevarandeprocessen. En oreflekterad syn på bevarandet av det förflutna kan ta sig uttryck i försök att få det mångfasetterade förflutna att framträda så som "det verkligen var" då den framträder som oproblematiserad. I överföringen av kunskap från tidigare generationer kulturvårdare finns en dold maktresurs. Vi ärver inte bara byggnader och miljöer från det förflutna, vi ärver även formuleringar och värderingar av det förflutna samt de bevarandemetoder som styrt kulturarvets utveckling i det förflutna. Det kulturvården ägnar sig åt är ett indirekt bevarande av etablerade kulturella koder beträffande hur föremål och miljöer bör uppfattas (Holmberg 2006:47). Genom att godta etablerade tolkningar från tidigare generationer för olika objekt och miljöer, kan dessa uppfattningar auktoriseras och befästas, trots att de kanske bygger på generaliseringar och feltolkningar.

Hur vi ärvt tidigare värderingar och tillvägagångssätt blir tydliga i granskandet av samtida kulturhistoriska värderingar av koloniområden (Se Lönnroth 1999, Herklint, Lind & Sedenmalm 2008 & FK Kungsladugård). När den kulturhistoriska omvärderingen av Göteborgs koloniområden ägde rum under 1970-talet så gavs händelser som haft en omfattande och avgörande inverkan på koloniområdenas utveckling och utformning under deras historia ingen relevans i de kulturhistoriska värderingarna. Detta blir påtagligt i fallet med Lundbykolonin vars medlemmar var involverade i lång utdragen strid för att bevara sitt område. Denna strid ges idag ingen betydelse i den kulturhistoriska värderingen av området trots att striden var helt avgörande för områdets överlevnad. Det kulturhistoriska värdet hos Lundbykolonin idag utgörs istället av vilken ålder koloniområdet har uppnått samt hur ursprungligt det kan uppfattas vara. Det institutionella bevarandet av Göteborgs koloniområden idag är inte ett bevarande kolonisternas meningsskapande verksamhet utan precis som Ek (1990) beskriver i fallet med Citadellkolonin i Landskrona så är det snarare ett bevarande av den gamla borgerligheten och välgörarnas villkor för anläggandet och bevarandet av koloniträdgårdar. Det är ett bevarande av arvet från Anna Lindhagen och hennes syn på koloniträdgårdarnas och stugornas syfte, gestaltning och utformning.

ILLUSTRATIONSFÖRTECKNING

- Framsida. Kolonistuga. HL 71:1. Kolonistuga. Regionarkivet - Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad. Ritningsarkivet.
- Figur 1. Flygblad. Göteborg 143:3. Koloniträdgårdar, diverse. Göteborgs Stadsmuseum.
- Figur 2. Broschyr framtagen av Svenska förbundet för koloniträdgårdar och fritidsbyar. Korrespondens och cirkulär 1941 - 1985. E 1:1. Änggårdens Koloniförening. Regionarkivet - Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad.
- Figur 3. Ritning till entréparti för FGK. Ritad av D.V. Blomquist år 1927. Ritning Kolonistugor A:14120. Regionarkivet - Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

OTRYCKTA KÄLLOR

Göteborgs Stadsmuseum

Göteborg 143:3. Koloniträdgårdar, diverse

Göteborgs historiska museum 1970

Fastighetskontoret (FK)

Kungsladugård. Arrendeavtal. Dnr 600-2327/09

Regionarkivet - Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad

Fastighetsnämnden (FN)

Diariéförda handlingar. 1965. Dnr 1180 - 1181a

Föreningen Göteborgs Koloniträdgårdar (FGK)

Protokoll

FGK Protokoll 1975

Skrivelser

FGK Skrivelse 1960

FGK Skrivelse 1961

FGK Skrivelse 1962a

FGK Skrivelse 1962b

FGK Skrivelse 1962c

FGK Skrivelse 1974

FGK Skrivelse 1979

Styrelse- och revisionsberättelse

FGK Styrelse- och revisionsberättelse 1961

Års- och revisionsberättelser:

FGK Verksamhetsberättelse. 1951

FGK Verksamhetsberättelse. 1952

FGK Verksamhetsberättelse. 1953

FGK Verksamhetsberättelse. 1954

FGK Verksamhetsberättelse. 1955

FGK Verksamhetsberättelse. 1956

FGK Verksamhetsberättelse. 1957

FGK Verksamhetsberättelse. 1958
FGK Verksamhetsberättelse. 1959
FGK Verksamhetsberättelse. 1961
FGK Verksamhetsberättelse. 1963
FGK Verksamhetsberättelse. 1964
FGK Verksamhetsberättelse. 1965
FGK Verksamhetsberättelse. 1966
FGK Verksamhetsberättelse. 1969
FGK Verksamhetsberättelse. 1971
FGK Verksamhetsberättelse. 1972
FGK Verksamhetsberättelse. 1973
FGK Verksamhetsberättelse. 1976
FGK Verksamhetsberättelse. 1979

Övriga ämnesordnade handlingar

FGK Stadgar 1935

Slottsskogskolonin

Mötesprotokoll:

Slottsskogskolonin Protokoll 1973

Slottsskogskolonin Protokoll 1974

Ämnesordnade handlingar

Slottsskogskolonin Stadgar 1933

Lundby

Års- och revisionsberättelser:

Lundby Styrelseberättelse 1974

Lundby Styrelseberättelse 1978

Lundby Verksamhetsberättelse 1978

Lundby Verksamhetsberättelse 1979

Lundby Verksamhetsberättelse 1980

Minnesskrift

Lundby Minnesskrift 1929. Minnesskrift över Föreningen Lundby koloniträdgårdsföreningars verksamhet åren 1919 – 1928

Torpakolonin

Övriga ämnesordnade handlingar:

Stadgar 1935

Änggården

Kontrakt

Änggården Kontrakt 1976

Korrespondens och cirkulär

Änggården Korrespondens 1973

Änggården Korrespondens 1974

Änggården Korrespondens 1978

Änggården Korrespondens 1983

Änggården Protokoll 1979

Änggården Protokoll 1982

TRYCKTA KÄLLOR

Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar (GSH)

GSH 1969:90

GSH 1969:436

GSH 1969:496

GSH 1969:497

Tidningsartiklar

Carlsson, Curt. 1972. Skärpta motsättningar i Lundby-kolonin ”Almstrid” väntar? *Arbetet*. 9 oktober.

GHT. 1972. Sista försöket att rädda kolonin. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*. 10 oktober.

GP. 1961. Bort med pensionären - här ska stå en bil! *Göteborgs-Posten*. 24 augusti.

GP. 1972. Kolonibråket på Hisingen övergick i handgripligheter. *Göteborgs-Posten*. 11 oktober,

Hassel, Birger. 1990. Rädda Änggårdskolonin. *Arbetet*, 27 februari.

Jarlöv, Lena. 1970. Ska vi byråkratisera bort skönheten? *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*. 12 oktober

Ny tid. 1955. Intervju med fastighetsnämndens ordförande Erik Johannesson. 26 september.

Tidskriften Koloniträdgården

Koloniträdgården nr 1 1959

Koloniträdgården nr 9 1960

Koloniträdgården nr 11-12 1960

Koloniträdgården nr 6 1961

Koloniträdgården nr 4 1962

Koloniträdgården nr 11-12 1962

Koloniträdgården nr 8 1964

Koloniträdgården nr 2 1978

Elektroniska källor

FGK. 2109. FGK:s medlemsföreningar. http://www.fgk.dinstudio.se/text1_77.html (hämtad 2109-05-02)

Litteratur

Ahlström, Ingemar. 2000. Utomhus i konsumtionssamhället. I Sörlin, Sverker & Sandell, Klas (red.). *Friluftshistoria: från "hårdande friluftsliv" till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia*. Stockholm: Carlsson, 168 - 183.

Alzén, Annika. 1996. *Fabriken som kulturarv: frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950 - 1985*. Diss. Linköping: Univ.

Ambjörnsson, Ronny. 2015. *Den hemliga trädgården: om trädgårdar i litteratur och verklighet*. Stockholm: Bonnier

Beckman, Svante. 1998. Vad vill staten med kulturarvet? I Alzén, Annika & Hedrén, Johan (red.). *Kulturarvets natur*. Eslöv: B. Östlings bokförlag. Symposion, 13 - 49.

Bergquist, Magnus. 1996. *En utopi i verkligheten: kolonirörelsen och det nya samhället*. Diss. Göteborg: Univ.

Bergquist, Magnus. 2003. Gränslandet - kolonirörelsen som idé och praktik. I Westergren, Christina (red.). *Stadens odlare*. Stockholm: Nordiska museets förlag, 82 - 122.

Bostadsstyrelsen. 1977. *Koloniträdgårdar och odlingslotter: planering, utformning, upplåtelse*. Stockholm: Statens planverk: LiberFörlag/Allmänna förlag.

Byggnadsvårdsutredningen. 1979. Kulturhistorisk bebyggelse - värd att vårda. (SOU1979:17). Stockholm: Utbildningsdepartementet

DeSilvey, Caitlin, 2003. Cultivated histories in a Scottish allotment garden. *Cultural Geographies*, 10(4), 442-468.

Ek, Sven B. 1990. *Kolonins sista strid*. Göteborg: Etnologiska fören. i Västsverige

Ek, Sven B. 1993. *Kolonin: vision och handling*. Stockholm: Carlsson

Englund, Gunilla & Hallgren, Sören. 1974. *Koloniträdgårdar*. Stockholm: LT

FGK. 1930. *Föreningen Göteborgs koloniträdgårdar 1905 - 1930: Minnesskrift*. Göteborg. Fören.

Fritidsutredningen. 1965. Friluftslivet i Sverige. Del II. Friluftslivet i samhällsplaneringen (SOU 1965:19). Stockholm: Kommunikationsdepartementet.

Fritidsutredningen. 1966. Friluftslivet i Sverige. Del III. Anläggningar för det rörliga friluftslivet m.m. (SOU 1966:33). Stockholm: Kommunikationsdepartementet.

Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar. 1979. *Den kultiverade människan*. 1. uppl. Lund: Liber Läromedel

Geijer, Mia. 2004. *Ett nationellt kulturarv: utveckling av en professionell vård och förvaltning av statliga byggnadsminnen*. Lic.-avh. Stockholm: Tekn. högskola, 2003

Grundberg, Jonas. 1999. *Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag: en introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik*. Lic.-avh. Göteborg: Univ.

Henriksson, Karl-Henry. 1975. *Förslag till bevaringsprogram för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom Göteborgs kommun*. Göteborg: Styrgruppen för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (SKVB), Göteborgs kommun

- Herklint, Mats, Lind, Olle & Sedenmalm, Staffan. 1992. *Göteborg: kulturmiljöer av riksintresse*. Göteborg: Länsstyr. i Göteborgs och Bohus län
- Holmberg, Ingrid Martins. 2006. *På stadens yta: om historiseringen av Haga*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2006
- Holtorf, Cornelius. 2013. "On Pastness: A Reconsideration of Materiality in Archaeological Object Authenticity." *Anthropological Quarterly* 86, no. 2: 427–44.
- Holtorf, Cornelius. 2017. Perceiving the Past: From Age Value to Pastness. *International Journal of Cultural Property*, 24(4), 497-515.
- Hultman, Sven-G. 2000. Myndigheternas engagemang. I Sörlin, Sverker & Sandell, Klas (red.). *Friluftshistoria: från "hårdande friluftsliv" till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia*. Stockholm: Carlsson, 185 - 201.
- Jönsson, Arvid. 1982. *Föreningen Göteborgs koloniträdgårdar 1905-1980*. Göteborg: Fören.
- Lagerfors, Lennart & Olofsson, Alf. 1970. *Koloniträdgårdar - fritidsträdgårdar. Utredning om aktuella förhållanden och framtida behov*. Göteborg
- Lindhagen, Anna. 1916. *Koloniträdgårdar och planterade gårdar*. Stockholm: Norstedt & Söner
- Löfgren, Orvar. 1997. Mellanrum. Vita fläckar och svart hål i storstadens utkant. I Svensson, Birgitta & Saltzman, Katarina (red.) (1997). *Moderna landskap: identifikation och tradition i vardagen*. Stockholm: Natur och kultur, 45 - 69.
- Lönnroth, Gudrun (red.) (1999). *Kulturbistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret
- MUS 65. 1972. Kulturminnesvård. (SOU 1972:45). Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Olshammar, Gabriella. 2002. *Det permanentade provisoriet: ett återanvänt industriområde i väntan på rivning eller erkännande*. Diss. Göteborg: Chalmers tekn. högsk., 2002
- Saltzman, Katarina. 2009. Revor och fransar i vardagens föränderliga landskap. I Saltzman, Katarina (red.). *Mellanrummens möjligheter: studier av föränderliga landskap*. Göteborg; Stockholm: Makadam, 23 - 55.
- Smith, Laurajane. 2006. *Uses of heritage*. New York: Routledge
- Stahre, Ulf. 1999. *Den alternativa staden: Stockholms stadsomvandling och byalagsrörelsen*. Diss. Göteborg: Univ.
- Statens naturvårdsverk. 1971. Planering för friluftsliv. Stockholm: SNV
- Sundberg, Marie & Öhman, Johan. 2000. Hälsa och livskvalitet. I Sörlin, Sverker & Sandell, Klas (red.). *Friluftshistoria: från "hårdande friluftsliv" till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia*. Stockholm: Carlsson, 185 - 201.
- Svensson, Birgitta. 1997. Vardagsmiljöer och söndagskulisser. I Svensson, Birgitta & Saltzman, Katarina (red.). *Moderna landskap: identifikation och tradition i vardagen*. Stockholm: Natur och kultur, 21 - 44.
- Thorin, Leif. 2003. Kolonirörelsen - en hundraårig folkrörelse med framtiden för sig. I Westergren, Christina (red.). *Stadens odlare*. Stockholm: Nordiska museets förlag, 123 - 150.

Urry, John. 1990. *The tourist gaze: leisure and travel in contemporary societies*. London: Sage

Örgryte koloniträdgårdar. 2015. *Den gömda kolonin: en oas i Krokslätt: Örgryte koloniträdgårdar 1915-2015*. Göteborg: Örgryte koloniträdgårdar

BILAGA 1. GÖTEBORGS KOLONITRÄDGÅRDAR

Namn	Anlades	Avvecklades
Burgårdskolonin	1906 -	1957
Härlandakolonin	1906 -	1939
Landalakolonin	1907 -	1962
Änggårdskolonin	1912 -	
Gamlestadskolonin	1914 -	1947
Slottsskogskolonin	1915 -	
Örgrytekolonin	1915 -	
Högsbokolonin	1917 -	1958
Lundbykolonin	1919 -	
Torslanda Havsbadskolonin	1924 -	
Delsjökolonin	1926 -	
Torpakolonin	1931 -	
Fräntorpkolonin	1939 -	1967
Lärjehed Fritidsområde	1941 -	
Stora Varholmen	1946 -	
Lilleby Fritidsby	1953 -	
Välenkolonin	1958 -	
Gunnesby Koloniträdgårdar	1974 -	

Källa: Jönsson 1982.

